
**КИЇВСЬКИЙ МІСЦЕВИЙ ВІДОКРЕМЛЕНИЙ ПІДРОЗДІЛ
НАЦІОНАЛЬНОГО ЕКОЛОГІЧНОГО ЦЕНТРУ УКРАЇНИ
«ВІТЕР ЗМІН»**

03058, м. Київ, пр. Космонавта Комарова, 1, корпус 5, кім. 603
тел. (050) 385-90-37 | kyiv.wind.necu@gmail.com

**АНАЛІЗ
УРЯДОВОЇ ПРОГРАМИ
РОЗВИТКУ ГІДРОЕНЕРГЕТИКИ УКРАЇНИ
НА ПЕРІОД ДО 2026 РОКУ**

**(схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів
України від 13 липня 2016 р. № 552-р.)**

Київ – 2016

СПИСОК АВТОРІВ

Відповідальний виконавець, голова ВП НЕЦУ «Вітер змін» канд. геол. наук	_____	Руслан Гаврилюк (Вступ, Розд. 2, 3, Висновки)
Головний консультант, Голова НЕЦУ докт. біол. наук	_____	Ярослав Мовчан (Преамбула, Розд. 2, 3, Висновки)
Консультант ВП НЕЦУ «Вітер змін», канд. техн. наук	_____	Леонід Проценко (Розд. 1, 2)
Експерт ВП НЕЦУ «Вітер змін», координатор напрямку кліматичної політики, екологічний аудитор	_____	Георгій Веремійчик (Розд. 2, Додатки)
Юрист-волонтер НЕЦУ	_____	Віталій Цокур (Розд. 1)
Експерт ВП НЕЦУ «Вітер змін», координатор напрямів технічної та регуляторної політики	_____	Марина Козловська (Розд. 2.2)
Студент 4-го курсу кафедри екології Навчально-наукового інституту Екологічної безпеки НАУ	_____	Інокентій Горобцов (Розд. 3.2)

РЕФЕРАТ

Експертний аналіз: 93 с., 1 табл., 5 додатків, 51 джерело.

Мета роботи — визначення переліку порушень вітчизняного та міжнародного законодавства, оцінка можливих наслідків реалізації Програми розвитку гідроенергетики України на період до 2026 року (далі – Програма) для довкілля та населення.

В ході дослідження здійснено аналіз процедури розроблення та затвердження Програми, її відповідність діючому національному природоохоронному законодавству, міжнародним конвенціям та угодам, дотримання взятих Україною зобов'язань, згідно з Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (ЄС) та планів апроксимації Директив ЄС, відповідність Програми цілям збалансованого розвитку та цінностям українського народу (культурним, соціальним та екологічно-довкіллям).

Встановлено грубі порушення процедури розроблення та затвердження Програми, підготовлено матеріали для судового позову щодо скасування Розпорядження Кабінету Міністрів України (КМУ) про схвалення Програми.

Як пріоритетний напрям дій для запобігання негативним наслідкам реалізації заходів, передбачених Програмою, рекомендується скасування рішення про її схвалення. Подальші дії із планування розвитку гідроенергетики, як і інших видів енергетики, мають здійснюватися відповідно до національного та міжнародного законодавства, в тому числі природоохоронного, зокрема, відповідно до Закону про стратегічну екологічну оцінку (до введення його в дію – Закону про екологічну експертизу), із дотримання вимог Організації Конвенції, Конвенції ЕСПО та інших законодавчих актів.

Ключові слова: Урядова програма розвитку гідроенергетики України до 2026 року, ГАЕСи, ГЕСи, тенденції, чинне законодавство України, екологічні впливи та наслідки, міжнародне законодавство, директиви, Угода про асоціацію між Україною та ЄС, порушення законодавства, еко-збалансований розвиток, ОВНС, СДО, екоімператив.

ЗМІСТ

ПРЕАМБУЛА.....	6
ВСТУП	9
1 Визначення переліку порушень національного законодавства, допущених при розробленні та затвердженні Програми	10
1.1 Визначення статусу Програми	10
1.2 Вимоги до стадій розроблення Програми	12
1.3 Вимоги до Концепції Програми.....	13
1.4 Вимоги до змісту Програми.....	14
1.5 Порядок розроблення та затвердження Концепції Програми	16
1.6 Порядок розроблення проекту Програми та її затвердження	18
1.7 Факти порушення законодавства.....	21
1.8 Порушення прав та інтересів громадськості	29
2. Визначення переліку порушень міжнародного екологічного законодавства та положень Угоди про Асоціацію України із ЄС, допущених при розробленні та затвердженні Програми	32
2.1 Визначення переліку порушень міжнародного екологічного законодавства	32
2.2 Відповідність Програми до енергетичного блоку Угоди про Асоціацію України із ЄС та інших угод у сфері енергетики	44
2.3 Відповідність Програми до довкільного блоку Угоди про Асоціацію України із ЄС	51
3. Оцінка потенційних наслідків реалізації Програми для довкілля та населення.....	57
3.1 Методологічні підходи щодо оцінки можливих наслідків впровадження Програми.....	57
3.2 Огляд окремих об'єктів Програми	59
3.2.1 Дністровська ГАЕС	59
3.2.2 Канівська ГЕС.....	61
3.2.3 Ташлицька ГАЕС.....	63
3.2.4 Каскад Верхньодністровських гідроелектростанцій	65
3.2.5 Каховська ГЕС-2.....	66
3.3 Загально-наукові аспекти втілення Програми	67
ВИСНОВКИ	71
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	76
Додаток 1. Зауваження Мінприроди до проекту Програми.....	82
Додаток 2. Рішення ради міністрів Енергетичного співтовариства D/2016/11/MC-ENC Про встановлення списку проектів енергетичного співтовариства	85
Додаток 3. Висновок щодо геологічних умов ділянки будівництва Канівської ГАЕС.....	88

Додаток 4. Орієнтовні рівні впливів на довкілля під час експлуатації ГЕС/ГАЕС	89
Додаток 5. Вибрані положення окремих нормативно-правових документів, які порушуються Програмою розвитку гідроенергетики.....	90

ПРЕАМБУЛА

Природне довкілля та його природні ресурси є базисом розвитку будь-якої групи людей, нації чи держави. Тривалий час, в зв'язку з достатністю ресурсів на планеті та комфортністю довкілля, ці чинники не були критичними в розвитку людської цивілізації, що створило ілюзію їх неважливості взагалі. Однак, ситуація, що складається на початок нового тисячоліття, змушує переглядати фундаментальним чином як всю світоглядну систему і методологію ставлення до довкілля, практику природокористування, так і засади розвитку на всіх рівнях, та стає чинником національної безпеки держав. Серед аргументів, котрі мають насамперед братися до уваги – стан водних та біотичних ресурсів, забруднення планети, трансформація/деградація біосфери як екосистеми, зміни кліматичної системи. Так, за останні 50 років кількість доступної питної води в світі зменшилась на 60 %. Сьогодні проблеми з прісною водою мають 100 країн. Реальною є перспектива вичерпання прісної води протягом життя одного покоління, оскільки впродовж наступних 20 років кількість доступної води зменшиться ще в два рази, і це відчуватимуть на собі понад 3 млрд людей. Стан світових лісів – близький до катастрофічного. Слід взяти до уваги, що одночасно з вирубуванням лісів (понад 13 млн га щорічно) щоденно зникає близько ста видів живих організмів; мова вже про початок нового, 6-го, великого вимирання біоти. З подальшим знищенням і деградацією лісових екосистем експоненційним чином наростатиме деградація біосфери, порушення вуглецевого балансу (і балансу кліматичного, бо лісами акумульовано 283 гігатони вуглецю, що в півтора рази більше, ніж в атмосфері), і погіршуватиметься швидкими темпами інтегральний стан природних ресурсів.

Підрахунки експертів також свідчать, що людство, починаючи з середини 80-х, споживає більше відновних ресурсів і виділяє в довкілля більше відходів, ніж екосистеми планети здатні виробити і абсорбувати. На основі цих підрахунків визначається щорічно своєрідний “День браконьєра”, день порушення балансу споживання (“overshooting day”). В 1987 році – 19 грудня, в 1995 році – 21 листопада, 2006 року – 9 жовтня, 2008 рік – 23 вересня. А в 2016 році? 8 серпня – на цей день соціум вичерпав річні можливості живої планети, і майже 5 місяців експлуатував біосферу за рахунок нащадків, виснажуючи екосистеми (<http://www.overshootday.org>).

Ситуація потребує системного дослідження світових тенденцій та загроз, оцінки їх ролі та впливів на Україну, і адекватного реагування шляхом опрацювання сценаріїв подолання екокризи. Принциповими моментами є межа стійкості екосистем та готовність/неготовність суспільства платити за ресурси біосфери.

В цьому контексті шокуючим виглядає рішення уряду України, який своїм розпорядженням в липні 2016 року схвалив "Програму розвитку гідроенергетики до 2026 року", де передбачається, зокрема, спорудження чергових, як при СРСР/УРСР, гребель на великих річках, побудову гідро- та гідроакумулюючих електростанцій (ГЕС/ГАЕС), в т.ч. реанімацію енергетичних «монстрів»-довгобудів – Дністровської, Канівської та Ташлицької ГАЕС, започаткованих в 70-х роках останнього століття минулого тисячоліття. Наскільки таке рішення є правовим, виваженим, сучасним технологічно, екобезпечним та державницьким, беручи до уваги реалії світу, стан українського довкілля, вимоги законодавства та тренд розвитку цивілізації?

Варто згадати, що світова спільнота в вересні 2015 року на Генеральній Асамблеї ООН схвалила 17 цілей розвитку людства до 2030 року, серед яких – забезпечення доступу до чистої води та збереження природної і культурної спадщини. Варто взяти до уваги, що в грудні 2015 року в Парижі було підписано принциповий документ щодо зменшення впливу на кліматичну систему планети. Варто також взяти до уваги, що в рамках Конвенції про біорозмаїття (Ріо-де-Жанейро, 1992) розроблено методологію екосистемного підходу (Куала-Лумпур, 2004, <https://www.cbd.int/ecosystem/>), схвалену Сторонами Конвенції. Екосистемний підхід передбачає врахування в процесі будь-якої господарської діяльності особливостей функціонування екосистем, життєдіяльності популяцій, ценозів, біорізноманіття, мінімізуючи шкоду природному довкіллю. Україна в червні 2014 року підписала Угоду про асоціацію з Європейським Союзом, взявши на себе певні зобов'язання, в т.ч. в довкільній та енергетичній сферах. Важливо також пам'ятати, що одним з принципів, визначених Декларацією Ріо (1992), який орієнтує розвиток цивілізації на засадах екоімперативу, є принцип запобігання шкоди (precautionary principle). Зрештою, ще варто згадати Постанову Верховної Ради (тоді ще УРСР) 1990 р. про оголошення всієї території України зоною екологічного лиха (Відомості Верховної Ради УРСР, 1990, N 33, ст.466) і цей статус не переглядався до цього часу. Наскільки ці документи, які формують світоглядний, методологічний, правовий контекст існування сучасного людства, враховані в урядовій Програмі?

Національний екологічний центр України (НЕЦУ, <http://necu.org.ua>), враховуючи зазначені обставини, рішенням Ради НЕЦУ вирішив дослідити згадану Програму на предмет її відповідності вимогам важливих нормативно-правових документів та можливі екосистемні наслідки її втілення. На конкурсних засадах, таке дослідження було доручено ВП НЕЦУ "Вітер змін". Вашій увазі пропонується реферативний виклад звіту результатів дослідження. Беручи до уваги важливість та складність теми, НЕЦУ і автори будуть вдячні за зауваження, доповнення та співпрацю в наведенні України на шлях гармонійного еко-збалансованого розвитку.

ВСТУП

Уряд України своїм Розпорядженням від 13 липня 2016 р. № 552-р схвалив Програму розвитку гідроенергетики України на період до 2026 р. [1]. Рішення, яке було прийняте без попереднього експертного та громадського обговорення Програми, всупереч передбаченим процедурам, викликало значний резонанс та хвилю протестів української громадськості.

Велика гідроенергетика має значні впливи на довкілля, і Україна є однією із країн, що зазнала найбільш відчутних її впливів. Досвід зарегулювання ГЕСами та водосховищами найбільшої річки України, нашого національного символу – Дніпра, сумні наслідки якого доведеться вирішувати ще не одне десятиліття, свідчить про необхідність вкрай обережного ставлення до планів гідроенергетиків.

Планом заходів Програми передбачено будівництво усіх найбільш резонансних за останні 30–40 років гідроенергетичних об'єктів. По-суті, Програма є спробою поновити проекти будівництва масштабних гідроакумуючих станцій, які не один раз вже призупинялися (Канівська), чи значно обмежувалися в масштабах (Ташлицька, Дністровська) через спротив громадськості, викликаний їх масштабними довкільними впливами. Крім того, Програма містить і найбільш резонансні за останні два роки плани будівництва енергетичних об'єктів – каскаду із шести ГЕС на Верхньому Дністрі, що вже набули й міжнародного розголосу.

Метою даного експертного аналізу Програми розвитку гідроенергетики України на період до 2026 року є визначення переліку порушень вітчизняного та міжнародного законодавства, оцінка можливих наслідків її реалізації для довкілля та населення.

В дослідженні брали участь експерти Київського місцевого підрозділу Національного екологічного центру України «Вітер змін» та запрошені волонтери-експерти у сфері охорони довкілля.

Аналіз виконаний в період жовтень–грудень 2016 р.

Автори сподіваються, що цей документ допоможе у співпраці громадського суспільства, експертів та Уряду України щодо розроблення еко-аспектів Енергетичної стратегії, зокрема, в сфері майбутнього гідроенергетики, що буде базуватися на засадах еко-збалансованого розвитку в повному розумінні цього поняття.

1 ВИЗНАЧЕННЯ ПЕРЕЛІКУ ПОРУШЕНЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА, ДОПУЩЕНИХ ПРИ РОЗРОБЛЕННІ ТА ЗАТВЕРДЖЕННІ ПРОГРАМИ

Програма розвитку гідроенергетики України на період до 2026 року [1], схвалена Розпорядженням КМУ від 13.07.2016 року № 552-р, спрямована на «розвиток» окремої галузі економіки та містить заходи, які передбачається реалізувати на території декількох областей, що матиме вплив на найбільші водні артерії України. Термін дії Програми - 10 років.

Розробником Програми є Міністерство енергетики та вугільної промисловості України (далі – Міненерговугілля), яке також є відповідальним органом за дотриманням законодавства та процедури при розробленні даної Програми.

При розробленні Програми Міненерговугілля протиправно не було вчинено ряд дій, передбачених вимогами національного законодавства, а розпорядження КМУ від 13.07.2016 року № 552-р є незаконним та протиправним у зв'язку зі схваленням Програми, що полягає у такому.

1.1 Визначення статусу Програми

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного та соціального розвитку України» [2], програми економічного і соціального розвитку – державні цільові програми економічного, соціального розвитку, програми економічного, соціального розвитку Автономної Республіки Крим, областей, районів.

Державне прогнозування економічного і соціального розвитку визначається, як науково обґрунтоване передбачення напрямів розвитку країни, окремих галузей економіки або окремих адміністративно-територіальних одиниць, можливого стану економіки та соціальної сфери в майбутньому, а також альтернативних шляхів і строків досягнення параметрів економічного і соціального розвитку. Прогноз економічного і соціального розвитку є засобом обґрунтування вибору тієї чи іншої стратегії та прийняття конкретних рішень державними органами, органами місцевого самоврядування щодо регулювання соціально-економічних процесів.

Статтею 4 зазначеного Закону [2], визначено, що система прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку складається з:

- прогнозів економічного і соціального розвитку України на середньо- та короткостроковий періоди;
- прогнозів розвитку окремих галузей економіки на середньостроковий період;
- загальнодержавних програм економічного, соціального розвитку, інших державних цільових програм;
- прогнозів економічного і соціального розвитку Автономної Республіки Крим, областей, районів та міст на середньостроковий період;
- програм економічного і соціального розвитку Автономної Республіки Крим, областей, районів та міст на короткостроковий період.

У разі необхідності, прогнозні і програмні документи економічного і соціального розвитку можуть розроблятися на більш тривалий період.

Так, відповідно до п 9 ч. 1 ст. 1 Закон України «Про засади державної регіональної політики» [3] середньо- і довгострокове планування – функція державного управління з обрання пріоритетів, визначення з урахуванням наявних ресурсів цілей та напрямів розвитку, розроблення та виконання взаємопов'язаних завдань і заходів соціально-економічного розвитку на середньо- (від трьох до п'яти років) і довгостроковий (понад п'ять років) періоди.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про державні цільові програми» [4] державна цільова програма – це комплекс взаємопов'язаних завдань і заходів, які спрямовані на розв'язання найважливіших проблем розвитку держави, окремих галузей економіки або адміністративно-територіальних одиниць, здійснюються з використанням коштів Державного бюджету України та узгоджені за строками виконання, складом виконавців, ресурсним забезпеченням.

Державні цільові програми поділяються на:

- загальнодержавні програми економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля (далі - загальнодержавні програми) – це програми, які охоплюють всю територію держави або значну кількість її регіонів, мають довгостроковий період виконання і здійснюються центральними та місцевими органами виконавчої влади;
- інші програми, метою яких є розв'язання окремих проблем розвитку економіки і суспільства, а також проблем розвитку окремих галузей економіки та

адміністративно-територіальних одиниць, що потребують державної підтримки.

Метою розроблення державних цільових програм, відповідно до ст. 2 вказаного Закону [4], є сприяння реалізації державної політики, згідно з пріоритетними напрямами розвитку держави, окремих галузей економіки та адміністративно-територіальних одиниць; забезпечення концентрації фінансових, матеріально-технічних, інших ресурсів, виробничого та науково-технічного потенціалу, а також координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій для розв'язання найважливіших проблем.

Державна цільова програма розробляється за сукупності таких умов:

- існування проблеми, розв'язання якої неможливе засобами територіального чи галузевого управління та потребує державної підтримки, координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;
- відповідності мети програми пріоритетним напрямам державної політики;
- необхідності забезпечення міжгалузевих і міжрегіональних зв'язків технологічно пов'язаних галузей та виробництв;
- наявності реальної можливості ресурсного забезпечення виконання програми.

Згідно із текстом Програми, вона має на меті забезпечення енергетичної безпеки держави, охоплює значну кількість регіонів держави, має довгостроковий характер, її реалізація передбачена, зокрема, центральними органами виконавчої влади, але розрахована саме на окрему галузь економіки, у зв'язку з чим, дана Програма відноситься до державних цільових програм.

1.2 Вимоги до стадій розроблення Програми

Порядок розроблення, затвердження і виконання загальнодержавних програм економічного, соціального розвитку, інших державних цільових програм, відповідно до ст. 8 зазначеного вище Закону [2], визначається Законом України «Про державні цільові програми» [4].

Згідно зі ст. 5 Закону України «Про державні цільові програми» [4] основними стадіями розроблення та виконання державної цільової програми є:

- ініціювання розроблення державної цільової програми, розроблення та громадське обговорення концепції програми;

- схвалення концепції програми та прийняття рішення щодо розроблення проекту програми, визначення державного замовника та строків її розроблення;
- розроблення проекту програми – визначення заходів і завдань, що пропонуються для включення до неї, а також обсягів і джерел фінансування;
- державна експертиза проекту програми;
- погодження та затвердження програми;
- проведення конкурсного відбору виконавців заходів і завдань програми;
- організація виконання заходів і завдань програми, здійснення контролю за їх виконанням;
- підготовка та оцінка щорічних звітів про результати виконання програми, а в разі потреби – проміжних звітів;
- підготовка та опублікування в офіційних друкованих виданнях заключного звіту про результати виконання програми.

Порядок розроблення та виконання державних цільових програм затверджується КМУ.

Статтею 6 вказаного Закону [4] встановлено, що КМУ, центральні органи виконавчої влади, Національний банк України, Національна академія наук України, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські ради, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації можуть ініціювати розроблення державної цільової програми, розробляти та проводити громадське обговорення концепції програми.

1.3 Вимоги до Концепції Програми

Концепція державної цільової програми розробляється з метою обґрунтування необхідності розроблення державної цільової програми та визначення оптимального варіанта розв'язання проблеми.

Проект концепції державної цільової програми повинен містити:

- визначення проблеми, на розв'язання якої спрямована програма;
- аналіз причин виникнення проблеми та обґрунтування необхідності її розв'язання шляхом розроблення і виконання програми;

- визначення мети програми;
- визначення, порівняльний аналіз можливих варіантів розв'язання проблеми та обґрунтування оптимального варіанта;
- визначення на основі оптимального варіанта шляхів і засобів розв'язання проблеми, строків виконання програми;
- оцінку очікуваних результатів виконання програми, зокрема, економічних, соціальних, екологічних, та визначення її ефективності;
- оцінку фінансових, матеріально-технічних, трудових ресурсів, необхідних для виконання програми.

Проект концепції державної цільової програми публікується в офіційних засобах масової інформації для громадського обговорення.

Ініціатор розроблення державної цільової програми подає КМУ погоджений із центральними органами виконавчої влади, що забезпечують формування державної політики у сфері економічного розвитку, державної фінансової політики, державної політики у сферах трудових відносин, соціального захисту населення, а в разі необхідності також з іншими міністерствами, центральними та місцевими органами виконавчої влади, проект концепції програми.

У разі виникнення потреби в розробленні та виконанні державної цільової програми з метою ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, концепція програми може не розроблятися.

Відповідно до ст. 7 Закону [4], КМУ розглядає концепцію державної цільової програми та, у разі її схвалення, приймає рішення щодо розроблення проекту програми, визначає державних замовників та строки її розроблення.

1.4 Вимоги до змісту Програми

Відповідно до ст. 9 Закону [4], проект державної цільової програми розробляється на основі прогнозів економічного і соціального розвитку України, прогнозів розвитку окремих галузей економіки на середньостроковий період, схваленої концепції державним замовником або визначеним ним відповідно до законодавства розробником.

Проект державної цільової програми повинен містити:

- паспорт програми – стислий виклад основних даних (назва, рішення про розроблення, відомості про державного замовника та відповідальних виконавців програми, строк виконання, обсяги та джерела фінансування);
- визначення мети програми;
- обґрунтування шляхів і засобів розв'язання проблеми, а також необхідності фінансування за рахунок коштів Державного бюджету України;
- перелік заходів і завдань з визначенням виконавців, строків виконання (в цілому і поетапно), обсягів та джерел фінансування (з розподілом за роками);
- розрахунок очікуваних результатів (економічних, соціальних, екологічних тощо) виконання програми та її ефективності;
- розрахунок обсягів та визначення джерел фінансування програми, у тому числі за рахунок коштів Державного бюджету України (з розподілом за роками).

Проект державної цільової програми підлягає обов'язковій державній експертизі, що здійснюється згідно з відповідним законом.

Відповідно до ст. 10 Закону [4], загальнодержавні програми економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля за поданням КМУ затверджуються законом.

Інші державні цільові програми за поданням державних замовників затверджуються КМУ.

Порядок розроблення та виконання державних цільових програм, затверджено постановою КМУ від 31.01.2007 року № 106 (далі – Порядок № 106) [5].

Назва програми повинна бути лаконічна, відображати мету програми і містити слова "загальнодержавна" чи "державна", "цільова", а також "економічна", "наукова", "науково-технічна", "соціальна", "національно-культурна", "екологічна", "оборонна", "правоохоронна" або "регіональна" тощо відповідно до спрямування програми (пункт 5).

Натомість, всупереч наведеним положенням, назва Програми не містить слів «загальнодержавна» чи «державна цільова».

1.5 Порядок розроблення та затвердження Концепції Програми

Ініціатор розроблення програми готує проект концепції програми, який містить такі розділи:

- Визначення проблеми, на розв'язання якої спрямована програма.
- Аналіз причин виникнення проблеми та обґрунтування необхідності її розв'язання програмним методом.
- Мета програми.
- Визначення оптимального варіанта розв'язання проблеми на основі порівняльного аналізу можливих варіантів.
- Шляхи і способи розв'язання проблеми, строк виконання програми.
- Очікувані результати виконання програми, визначення її ефективності.
- Оцінка фінансових, матеріально-технічних, трудових ресурсів, необхідних для виконання програми (пункт 6).

У розділі "Визначення проблеми, на розв'язання якої спрямована програма" чітко формулюється проблема, обґрунтування її значущості і відповідність пріоритетам державної політики (з посиланням на документ, в якому визначено пріоритети), порівнюються основні прогностичні показники її розв'язання з відповідними показниками іноземних держав і вітчизняними офіційними статистичними даними, узятими, як правило, за період не менш як 3-5 років до початку розроблення проекту програми, а у разі їх відсутності - даними наукових досліджень, бухгалтерського обліку тощо (з посиланням на джерела інформації) (пункт 7).

У розділі "Мета програми" чітко і стисло визначається мета програми з урахуванням напрямів соціально-економічного та тенденцій науково-технічного розвитку держави (пункт 9).

У розділі "Визначення оптимального варіанта розв'язання проблеми на основі порівняльного аналізу можливих варіантів" проводиться аналіз можливих варіантів розв'язання проблеми з визначенням переваг і недоліків таких варіантів, наводяться приклади розв'язання подібних проблем в інших країнах (в основному в проектах концепцій програм з наукових та науково-технічних питань) (пункт 10).

Проект концепції програми опубліковується ініціатором в офіційних засобах масової інформації та розміщується на його веб-сайті.

Ініціатор проводить громадське обговорення проекту концепції програми (на засіданнях колегії, конференціях, нарадах), за результатами якого готує пропозиції, що враховуються під час доопрацювання проекту.

Ініціатор погоджує в установленому порядку проект концепції програми з Мінфіном, Мінсоцполітики, МОН (з наукових, науково-технічних та інноваційних питань, питань трансферу технологій), Мінприроди (з екологічних питань та питань, що стосуються видів діяльності та об'єктів, які відповідно до постанови КМУ від 28 серпня 2013 р. № 808 [6] становлять підвищену екологічну небезпеку), Держенергоефективності (з питань енергозбереження), Держінвестпроектом та іншими заінтересованими органами виконавчої влади (пункт 15).

Під час погодження проекту концепції, програми враховуються:

- пріоритетність проблеми;
- інноваційна спрямованість;
- обґрунтованість, комплексність та екологічна безпека програмних заходів, строк їх здійснення;
- наявність реальних можливостей фінансування програми за рахунок коштів державного бюджету;
- співвідношення фінансування програми за рахунок коштів державного бюджету та інших джерел;
- соціально-економічна ефективність програми (рівень наближення до відповідних стандартів ЄС, підвищення конкурентоспроможності, питання енергозбереження тощо), очікувані кінцеві результати виконання програми та її вплив на соціально-економічний та культурний розвиток України (пункт 16).

Ініціатор подає проект концепції разом з висновками Мінфіну, Мінсоцполітики, МОН, Мінприроди, Держенергоефективності, Держінвестпроекту та інших заінтересованих органів виконавчої влади для погодження і складення узагальненого висновку до Мінекономрозвитку (пункт 17).

Після отримання узагальненого висновку Мінекономрозвитку, ініціатор доопрацьовує проект концепції з урахуванням зауважень і повторно надсилає його до Мінекономрозвитку для погодження (пункт 18).

Погоджений проект концепції разом з узагальненим висновком Мінекономрозвитку, інформацією про результати громадського обговорення подається ініціатором на розгляд КМУ (пункт 19).

1.6 Порядок розроблення проекту Програми та її затвердження

У разі схвалення концепції програми, КМУ приймає рішення про розроблення проекту програми, визначає одного або кількох державних замовників, строк розроблення проекту програми та його подання на розгляд КМУ (пункт 20).

Державними замовниками програми можуть бути центральні органи виконавчої влади, Національна академія наук, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації (пункт 21).

Державний замовник призначає керівника програми, яким можуть бути керівники, заступники керівників центральних органів виконавчої влади, Національної академії наук, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій (пункт 22).

Проект програми розробляється державним замовником (або визначеним ним розробником) на основі схваленої концепції.

Розроблення проекту програми з наукових та науково-технічних питань здійснюється з урахуванням вимог Закону України "Про наукову та науково-технічну діяльність" [7] (пункт 23).

Державний замовник програми організовує проведення державної експертизи (наукової, науково-технічної, екологічної, інвестиційної, санітарно-епідеміологічної, експертизи земельпорядної документації тощо) проекту програми на його відповідність критеріям, визначеним законодавчими актами, що регламентують проведення такої експертизи, та подає відповідні документи.

У разі, коли в проекті програми передбачається фінансування видатків для проведення фундаментальних досліджень за рахунок коштів державного бюджету, необхідно подати висновок експертної ради при Національній академії наук про доцільність їх проведення (пункт 32).

Державний замовник доопрацьовує і погоджує проект програми, згідно з пунктами 15-18 цього Порядку (пункт 33).

Проект державної цільової програми, разом з висновками державної експертизи і Мінекономрозвитку та проектом постанови КМУ, державний замовник подає до КМУ для затвердження.

Текст проекту постанови КМУ повинен містити пункти щодо:

- затвердження програми;
- врахування Мінфіном визначених державним замовником обсягів бюджетних коштів для виконання завдань і заходів програми у відповідних бюджетних програмах під час складання проекту Державного бюджету України на відповідний рік з огляду на можливості державного бюджету;
- строку подання проміжних звітів про результати виконання програми (у разі потреби) (пункт 34).

Проект Загальнодержавної цільової програми після схвалення КМУ разом з проектом закону про її затвердження подається в установленому порядку до Верховної Ради України (пункт 35).

Крім того, порядок розроблення державних цільових програм передбачає дотримання ряду вимог, визначених регламентом КМУ, затвердженого постановою КМУ від 18.07.2007 року № 950 [8].

Так, відповідно до п. 5, 6 § 33 Регламенту [8], проект акту КМУ підлягає обов'язковому погодженню усіма заінтересованими органами, а також Мінфіном та Мінекономрозвитку (за винятком проекту розпорядження з кадрових питань). Під час опрацювання проекту акту КМУ повинні бути вжиті вичерпні заходи для врегулювання розбіжностей (проведені узгоджувальні процедури, консультації, наради, робочі зустрічі тощо).

Відповідно до п. 1 § 35 Регламенту [8], проект постанови КМУ, а також проект розпорядження КМУ про схвалення концепції реалізації державної політики у відповідній сфері, концепції державної цільової програми та концепції закону підлягає опрацюванню на відповідність зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції, у тому числі міжнародно-правовим, та з урахуванням права Європейського Союзу (acquis ЄС).

Відповідно до п. 1, 2, 6 § 37 Регламенту [8], розробник надсилає заінтересованому органу проект акту КМУ, завізований керівником органу, який є розробником, разом з пояснювальною запискою, а також порівняльною таблицею (якщо проектом акту передбачено внесення змін до інших актів КМУ). У разі висловлення до проекту акту КМУ, поданого центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується КМУ через міністра, зауважень і пропозицій, проект акту повертається розробнику для його доопрацювання та внесення в установленому порядку на розгляд міністра. Порядок

взаємодії міністерства та центрального органу виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується КМУ через відповідного міністра, під час підготовки проекту акту КМУ, його погодження, а також погодження проектів актів, що надійшли від інших органів виконавчої влади, встановлюється міністром, що спрямовує та координує діяльність відповідного центрального органу виконавчої влади, з урахуванням процедури, визначеної цим Регламентом.

Заінтересований орган виконавчої влади зобов'язаний за зверненням розробника у строк, встановлений § 38 цього Регламенту [8], взяти участь в опрацюванні та погодженні проекту акту КМУ у частині, що стосується його компетенції.

Якщо у позиціях розробника і заінтересованого органу щодо проекту акту КМУ є розбіжності, які не можуть бути врегульовані на рівні фахівців таких органів, керівник органу, який є розробником, та керівник заінтересованого органу зобов'язані особисто провести узгоджувальні процедури, передбачені пунктом 6 § 33 Регламенту [8].

Відповідно до п. 2 § 50 Регламенту до проекту розпорядження КМУ про схвалення концепції реалізації державної політики у відповідній сфері та концепції закону пояснювальна записка не додається, а замість неї вноситься політична пропозиція, яка готується відповідно до § 56 цього Регламенту [8].

Так, відповідно до § 56 Регламенту для вирішення питань суспільно-економічного життя, які потребують визначення концептуальних засад реалізації державної політики, пріоритетів та стратегічних напрямів соціально-економічного розвитку, послідовності дій, вибору оптимальних шляхів і способів розв'язання проблеми, проведення реформ, розробляються політичні пропозиції щодо реалізації державної політики, які подаються на розгляд КМУ за формою, згідно з додатком 9 Регламенту [8].

Політична пропозиція вноситься на розгляд КМУ разом з концепцією реалізації державної політики у відповідній сфері.

До політичної пропозиції додаються перелік критеріїв, за якими оцінюється ефективність результатів її реалізації, та порядок проведення моніторингу реалізації (додаток 10), а також комунікативний план, у якому зазначаються заходи щодо висвітлення у засобах масової інформації відповідного рішення КМУ (додаток 11).

Політична пропозиція, подана з порушенням вимог цієї глави, підлягає поверненню у порядку, встановленому пунктом 4 § 52 Регламенту [8].

Політична пропозиція береться за основу під час підготовки планів заходів, проектів законів та інших актів законодавства.

За результатами розгляду політичної пропозиції, КМУ приймає розпорядження про схвалення концепції реалізації державної політики у відповідній сфері. Проект такого розпорядження готується та подається на розгляд КМУ у порядку, встановленому главами 2-5 § 52 Регламенту [8].

1.7 Факти порушення законодавства

Програмою передбачено будівництво гідроелектростанцій (ГЕС) та гідроакумулюючих електростанцій (ГАЕС), що супроводжується спорудженням гребель та водосховищ. Запланована діяльність передбачає збільшення площі дзеркала води та матиме негативні наслідки у випадку втілення: зміна видового та чисельного складу біомаси рослин, тварин, формування нових біоценозів та, як наслідок, забруднення води, яка використовується, зокрема, для побутових та сільськогосподарських потреб.

При цьому, будівництво ГАЕС передбачається на водних об'єктах загальнодержавного значення, а саме на річках Дніпро, Дністер, Південний Буг, що вказує на надважливе значення для країни запланованих Програмою заходів та, відповідно, на необхідність наукового дослідження впровадження таких заходів та врахування думки суспільства, яке (в особі громадян України), з одного боку, є власником природних ресурсів нашої країни, а з іншого - є основним споживачем послуг, як електро- та теплоенергетики, так і водних ресурсів вказаних річок загальнодержавного значення.

Проте, всупереч наведеним положенням законодавства, процедурі розроблення державних цільових програм, правам зацікавленої громадськості, розробником програми було здійснено ряд порушень, а саме:

Міненерговугілля, порушуючи ст. 5, 6 Закону України «Про державні цільові програми» [4] та п. 5 Порядку № 106 [5], не обґрунтувало необхідність розроблення державної цільової програми та визначення оптимального варіанту розв'язання проблеми шляхом розроблення Проекту концепції Програми гідроенергетики до 2026 року, а також не було опубліковано в офіційних засобах масової інформації та

розміщено на його веб-сайті Проект концепції Програми гідроенергетики до 2026 року.

Даною бездіяльністю Міненерговугілля також було порушено положення Закону України «Про інформацію» [9] та Закону України «Про доступ до публічної інформації» [10].

Так, відповідно до ст. 5 Закону України «Про інформацію» [9], кожен має право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів. Реалізація права на інформацію не повинна порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні, духовні, екологічні та інші права, свободи і законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб.

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про доступ до публічної інформації» [10], право на доступ до публічної інформації гарантується обов'язком розпорядників інформації надавати та оприлюднювати інформацію, крім випадків, передбачених законом.

Проте, попри обов'язок розпорядника такої інформації, Міненерговугілля не було виконано обов'язок оприлюднити зазначену інформацію, що позбавило громадськість можливість ознайомитись з Проектом концепції Програми гідроенергетики до 2026 року та висловити свої думки чи зауваження.

Міненерговугілля, порушуючи ст. 5, 6 Закону України «Про державні цільові програми» [4] та п. 14 Порядку № 106 [5], не проведено громадські слухання Проекту концепції Програми гідроенергетики до 2026 року.

Даною бездіяльністю Міненерговугілля також було порушено положення постанови КМУ «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» від 03.11.2010 р. № 996 (далі – Порядок № 996) [11], якою передбачено необхідність залучення громадян до участі в управлінні державними справами, надання можливості для їх вільного доступу до інформації про діяльність органів виконавчої влади, а також забезпечення гласності, відкритості та прозорості діяльності зазначених органів та проведення консультацій з громадськістю задля сприяння налагодженню системного діалогу органів виконавчої влади з громадськістю, підвищенню якості підготовки рішення з урахуванням громадської думки.

Так, відповідно до п. 12 Порядку № 996 [11] обов'язково проводяться консультації з громадськістю у формі публічного громадського обговорення та/або

електронних консультацій з громадськістю щодо проектів нормативно-правових актів, зокрема, які:

- стосуються конституційних прав, свобод та обов'язків громадян;
- стосуються життєвих інтересів громадян, у тому числі впливають на стан навколишнього природного середовища;
- визначають стратегічні цілі, пріоритети і завдання у відповідній сфері державного управління (у тому числі проекти державних і регіональних програм економічного, соціального і культурного розвитку, рішення стосовно їх виконання);
- стосуються інтересів територіальних громад, здійснення повноважень місцевого самоврядування, делегованих органам виконавчої влади відповідними радами;
- стосуються витрачання бюджетних коштів (звіти головних розпорядників бюджетних коштів за минулий рік).

Наявність відношення Програми гідроенергетики до 2026 року до кожного з вказаних підпунктів пункту 12 Порядку № 996, з огляду на надважливе значення даного акту, вказує на обов'язковість проведення консультацій з громадськістю.

Натомість, у результаті не проведення Міненерговугілля громадських слухань щодо проекту концепції Програми гідроенергетики до 2026 року, зацікавлена громадськість була позбавлена можливості надання пропозицій та зауважень, які підлягають врахуванню, а також з'ясуванню громадської думки з цього питання та їх врахування, з можливими наслідками зміни позиції Міненерговугілля щодо деяких пунктів, або загалом до Проекту концепції Програми гідроенергетики до 2026 року.

Міненерговугілля, порушуючи ст. 6 Закону України «Про державні цільові програми» [4] та п. 15 Порядку № 106 [5], не було погоджено Проект концепції Програми гідроенергетики до 2026 року з Мінфіном, Мінсоцполітики, МОН (з наукових, науково-технічних та інноваційних питань та питань трансферу технологій), Мінприроди (з екологічних питань та питань, що стосуються видів діяльності та об'єктів, які відповідно до постанови КМУ від 28.08.2013 р. № 808 [6] становлять підвищену екологічну небезпеку), Держенергоефективності (з питань енергозбереження), Держінвестпроектом та іншими заінтересованими органами виконавчої влади, у зв'язку з чим, не було отримано оцінки профільних центральних органів виконавчої влади щодо сукупності питань Проекту концепції Програми, від яких залежить можливість прийняття та реалізації відповідної Програми загалом.

Попри це, за відсутності розробленого Проекту концепції Програми та його погодження з вказаними органами виконавчої влади, схвалена Програма є необґрунтованою та, відповідно, безпідставно прийнятою.

1) Міненерговугілля, порушуючи п. 17 Порядку № 106 [5], не було погоджено Проект концепції Програми гідроенергетики до 2026 року з Мінекономрозвитком, у зв'язку з чим, загалом, не було отримано оцінки відповідності Проекту концепції Програми державній політиці соціального та економічного розвитку, державної регіональної політики, державної політики у сфері державних закупівель, державного замовлення, державної політики з питань економічного і соціального співробітництва України з ЄС, тощо, що могло б мати наслідком не погодження Проекту концепції програми та необхідність її доопрацювання.

2) Міненерговугілля, порушуючи ст. 5, 9 Закону України «Про державні цільові програми» [4] та п. 32 Порядку № 106 [5], не було проведено державної експертизи проекту Програми гідроенергетики до 2026 року, що обумовлено віднесенням ГЕС та ГАЕС до об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку, відповідно до п. 2 Переліку, затвердженого постановою КМУ від 28.08.2013 року № 808 [6] та розташуванням в зоні впливу ГАЕС об'єктів природно-заповідного фонду України.

Так, у разі будівництва Ташлицької ГАЕС з підняттям НПР Олександрівського водосховища до відмітки 20,7 м буде знищено частину національного природного парку «Бузький Гард», а будівництво каскаду Верхньодністровських ГЕС знищить всі прируслові та руслові природні комплекси національного природного парку «Дністровський каньйон», частину природних комплексів Національного природного парку «Хотинський» та Галицького національного природного парку.

Згідно з ч. 3 ст. 11 Закону України «Про екологічну експертизу» [12], підготовка висновків екологічної експертизи і прийняття рішень щодо подальшої реалізації (використання, застосування, експлуатації тощо) об'єкта екологічної експертизи здійснюються з урахуванням громадської думки.

Згідно з п. 1 ч. 1 ст. 14 Закону [12] державній екологічній експертизі підлягають державні інвестиційні програми, проекти схем розвитку і розміщення продуктивних сил, розвитку окремих галузей економіки.

Згідно з ч. 3 ст. 39 Закону [12] реалізація проектів і програм чи діяльності без позитивних висновків державної екологічної експертизи забороняється.

Незважаючи на імперативні приписи законодавства щодо необхідності проведення екологічної експертизи проекту Програми, Міненерговугілля, абсолютно безпідставно не було вжито заходів задля її проведення та отримання оцінки впливу на навколишнє природне середовище запланованих до будівництва об'єктів (ГЕС та ГАЕС), які становлять підвищену екологічну небезпеку.

Разом з цим, будівництво відповідних об'єктів, зокрема Ташлицької ГАЕС та Дністровської ГЕС, неодноразово отримувало негативну оцінку з боку науковців та екологів, оскільки таке будівництво та функціонування відповідних об'єктів матиме негативні екологічні наслідки, у зв'язку з чим, реалізації таких заходів Програми, фактично небезпечних, не може прийматись в односторонньому порядку органами виконавчої влади без проведення належних вищеперелічених видів експертизи та без з'ясування думки широкого загалу, як щодо доцільності реалізації даних заходів загалом, про що зазначалося раніше, так і щодо доцільності їх реалізації у розрізі їх потенційного впливу на природне навколишнє середовище, з огляду на матеріали державної екологічної експертизи у Порядку залучення громадськості до обговорення питань щодо прийняття рішень, які можуть впливати на стан довкілля, затвердженого постановою КМУ від 29.06.2011 р. № 771 [13].

3) Міненерговугілля, порушуючи ст. 5 Закону України «Про державні цільові програми» [4], п. 33 Порядку № 106 [5] та п. 5, 6 § 33 Регламенту [8], не було доопрацьовано проекту Програми гідроенергетики до 2026 року відповідно до наданих Міністерством екології та природних ресурсів України зауважень, які збігаються зі змістом наведених вище пунктів № 6 та 7, що вказувало на необхідність доопрацювання проекту Програми її розробником.

Також, у зв'язку з бездіяльністю Міненерговугілля щодо цілого ряду складових процедури розроблення державних цільових програм та положень законодавства, підлягає з'ясуванню врахування останнім зауважень Міністерства фінансів України та Національної комісії, що здійснює регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, наданих щодо проекту Програми.

Як вже зазначалося, у разі реалізації заходів, визначених Програмою, а саме, будівництва Ташлицької ГАЕС з підняттям НПР Олександрівського водосховища до відмітки 20,7 м та будівництва каскаду Верхньодністровських ГЕС, буде знищено частину національного природного парку «Бузький Гард», всі прируслові та руслові природні комплекси національного природного парку «Дністровський каньйон»,

частину природних комплексів національного природного парку «Хотинський» та Галицького національного природного парку.

Кожен із зазначених вище об'єктів природно-заповідного фонду України містить на своїй території унікальні природні середовища та сотні, тисячі рідкісних представників флори та фауни, у тому числі занесених до Червоної книги України та міжнародних правових документів.

4) КМУ було протизаконно схвалено Програму розвитку гідроенергетики України на період до 2026 року.

Так, можливість прийняття державної цільової програми шляхом затвердження чи схвалення КМУ обумовлюється поданням розробником висновку державної експертизи (наукової, науково-технічної, екологічної, інвестиційної, санітарно-епідеміологічної, експертизи землевпорядної документації тощо) та проекту постанови КМУ про затвердження такої програми, або її схвалення з подальшим надсиланням разом з проектом закону до Верховної ради України.

Оскільки, Програма є державною цільовою програмою, її затвердження повинно здійснюватись постановою КМУ, що вказує на необхідність подання Міністерству енергетики та теплової енергетики до КМУ проекту Програми разом з висновком державної експертизи та проекту постанови.

Проте, державна експертиза (наукова, науково-технічна, екологічна, інвестиційна, санітарно-епідеміологічна, експертизи землевпорядної документації тощо) проекту Програми не проводилася, а відповідно і можливість надання висновку такої експертизи разом з проектом акту КМУ не вбачалося можливим, що, у свою чергу, виключало можливість прийняття будь-якого акту щодо спірної програми КМУ.

Крім того, до проекту даної Програми не було розроблено концепції, не враховано зауважень заінтересованих органів державної влади, не проведено громадських слухань з жодного питання при розробленні концепції та проекту Програми, та не здійснено ряд інших заходів, наведених у попередньому пункті, що взагалі виключало не лише можливість її схвалення, а правильніше – затвердження, а і можливості розгляду питання про її схвалення (затвердження).

Попри це, останнім було схвалено дану Програму розпорядженням, а не затверджено постановою, що вказує на прийняття КМУ невідповідного акту у випадку, в якому виключалась взагалі можливість затвердження чи схвалення спірної Програми.

Повноваження КМУ визначено Законом України «Про Кабінет Міністрів України» [14]. Відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 2 даного Закону до основних завдань КМУ належать розроблення і виконання загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, культурного розвитку, охорони довкілля, а також розроблення, затвердження і виконання інших державних цільових програм.

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 20 Закону [14] серед основних повноважень КМУ у сфері економіки та фінансів є забезпечення проведення державної економічної політики, здійснення прогнозування та державного регулювання національної економіки; забезпечення розроблення і виконання загальнодержавних програм економічного та соціального розвитку; визначення доцільності розроблення державних цільових програм з урахуванням загальнодержавних пріоритетів та забезпечення їх виконання.

Разом з цим, відповідно до ст. 17 Закону України «Про державні цільові програми» [4] КМУ у сфері розроблення та виконання державних цільових програм:

- розробляє і здійснює загальнодержавні програми в порядку, встановленому законом;
- схвалює концепції державних цільових програм, приймає рішення щодо розроблення проектів програм та строків їх розроблення;
- визначає державних замовників державних цільових програм;
- за поданням державних замовників затверджує державні цільові програми (за винятком загальнодержавних програм);
- приймає рішення щодо внесення змін до затверджених ним державних цільових програм;
- у разі необхідності, приймає рішення про дострокове припинення виконання державних цільових програм, які ним затвержені або про продовження строку виконання цих програм;
- у межах своєї компетенції здійснює контроль за виконанням державних цільових програм.

Змістовний аналіз наведених норм права вказує на наявність повноважень у КМУ схвалювати загальнодержавні цільові програми та затверджувати інші державні цільові програм шляхом прийняття постанов за наявності інших умов, визначених законодавством.

Згідно з ч. 2 ст. 19 Конституції України [15], органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Проте, КМУ, попри віднесення спірної Програми до державних цільових програм, що передбачає необхідність їх затвердження постановою КМУ та відсутності умов прийняття такої Програми з наведених вище підстав, було безпідставно схвалено розпорядженням, чим порушено положення ч. 2 ст.19 Конституції України та ст. 17 Закону України «Про державні цільові програми», яке, у зв'язку з цим, підлягає скасуванню.

Разом з цим, Програму було схвалено КМУ всупереч положенням Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» [16].

Так, відповідно до цілі 5 «Припинення втрат біологічного та ландшафтного різноманіття і формування екологічної мережі» завданнями у цій сфері є, зокрема, доведення до 2015 року площі національної екомережі до рівня, необхідного для забезпечення екологічної безпеки країни (41 відсоток території країни), запровадження системи природоохоронних заходів збереження біо- та ландшафтного різноманіття і розширення площі природно-заповідного фонду до 10 відсотків у 2015 році та до 15 відсотків загальної території країни у 2020 році.

Проте, в результаті потенційного будівництва Ташлицької ГАЕС з підняттям НПР Олександрівського водосховища до відмітки 20,7 м та будівництва каскаду Верхньодністровських ГЕС, буде знищено частину національного природного парку «Бузький Гард», всі прируслові та руслові природні комплекси національного природного парку «Дністровський каньйон», частину природних комплексів національних природних парків «Хотинський» та «Галицький».

Вищевикладене вказує на ситуацію, за якої реалізація Програми, схваленої КМУ, суперечитиме загальнодержавній програмі, визначеній Законом України, ставлячи під загрозу реалізацію останньої, щодо розширення площі природно-заповідного фонду до 10 відсотків у 2015 (2016) році та до 15 відсотків загальної території країни у 2020 році. Реалізація заходів Програми передбачатиме зменшення площі природно-заповідного фонду України, яка, наразі, складає 6,3 % від її загальної території, що є критичним показником,.

Таким чином, розпорядження КМУ від 13.07.2016 року № 552-р [1] є незаконним у зв'язку зі створенням суттєвих перешкод у виконанні цілей, визначених згаданим вище Законом.

1.8 Порушення прав та інтересів громадськості

Відповідно до ч. 2 ст. 3 Конституції України [15] права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Відповідно до ч. 1, 2 ст. 13 Конституції України [15] земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу. Від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених цією Конституцією. Кожний громадянин має право користуватися природними об'єктами права власності народу відповідно до закону.

Відповідно до ст. 50 Конституції України [15], кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди.

Відповідно до ч. 1, 3 ст. 11 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [17], Україна гарантує своїм громадянам реалізацію екологічних прав, наданих їм законодавством.

Порушені права громадян у галузі охорони навколишнього природного середовища мають бути поновлені, а їх захист здійснюється в судовому порядку відповідно до законодавства України.

Відповідно до ст. 11 Закону України «Про екологічну експертизу» [12] з метою врахування громадської думки суб'єкти екологічної експертизи проводять публічні слухання або відкриті засідання.

Участь громадськості в процесі екологічної експертизи може здійснюватись шляхом виступів у засобах масової інформації, подання письмових зауважень, пропозицій і рекомендацій, включення представників громадськості до складу експертних комісій, груп з проведення громадської екологічної експертизи.

Підготовка висновків екологічної експертизи і прийняття рішень щодо подальшої реалізації (використання, застосування, експлуатації тощо) об'єкта екологічної експертизи здійснюються з урахуванням громадської думки.

Бездіяльністю Міністерства енергетики та теплоенергетики при розробленні проекту Програми порушено наступні права громадськості:

- **право на доступ до публічної інформації**, передбачені ст. 5 Закону України «Про інформацію» [9] та п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про доступ до публічної інформації» [10], а саме щодо Проекту концепції Програми гідроенергетики до 2026 року у зв'язку з неопублікуванням останнього в офіційних засобах масової інформації та розміщено на його веб-сайті;
- **право на участь у громадських слуханнях Проекту концепції Програми гідроенергетики до 2026 року та надання пропозицій та зауважень**, передбачених ст. 5, 6 Закону України «Про державні цільові програми» [4], реалізація яких урегульована положеннями постанови КМУ «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» від 03.11.2010 р. № 996 [11], у зв'язку з їх не проведенням;
- **право на прийняття участі у обговоренні питань щодо прийняття рішень**, які можуть впливати на стан довкілля та надання пропозицій та зауважень, передбачених ст. 13 Конституції України [15], ст. 3, 6, 11 Закону України «Про екологічну експертизу» [12], реалізація яких урегульована Порядком залучення громадськості до обговорення питань щодо прийняття рішень, які можуть впливати на стан довкілля, затвердженого постановою КМУ від 29.06.2011 р. № 771 [13], у зв'язку з непроведенням державної екологічної експертизи проекту Програми.

Розпорядженням КМУ, яким схвалено Програму розвитку гідроенергетики України на період до 2026 року порушено наступні інтереси громадськості.

Так, відповідно до п. 1 резолютивної частини рішення Конституційного Суду України від 01.12.2004 року № 1-10/2004 (справа про охоронюваний законом інтерес) поняття "охоронюваний законом інтерес", що вживається в частині першій статті 4 Цивільного процесуального кодексу України та інших законах України у логічно-смысловому зв'язку з поняттям "права", треба розуміти як прагнення до користування конкретним матеріальним та/або нематеріальним благом, як зумовлений загальним змістом об'єктивного і прямо не опосередкований у суб'єктивному праві простий легітимний дозвіл, що є самостійним об'єктом судового

захисту та інших засобів правової охорони з метою задоволення індивідуальних і колективних потреб, які не суперечать Конституції і законам України, суспільним інтересам, справедливості, добросовісності, розумності та іншим загальноправовим засадам.

Порушений **інтерес** громадськості **полягає у користуванні природними комплексами національних природних парків «Бузький Гард» та «Хотинський» а також природними комплексами Галицького національного природного парку у їх нинішньому стані**, включаючи середовища дикої природи, флори та фауни, які знаходяться в зоні впливу ГЕС та ГАЕС, будівництво яких передбачено спірною Програмою, з чим вбачається негативний вплив на вказані об'єкти природно-заповідного фонду України.

Порушений інтерес громадськості полягає також у користуванні річками загальнодержавного значення: Дніпро, Дністер, Південний Буг, на яких планується будівництво ГАЕС та ГЕС у стані та вигляді не гіршому за нинішній, що унеможливуватиметься у випадку будівництва відповідних ГАЕС та ГЕС, оскільки передбачатиме спорудження водосховищ та використання річкових вод, наслідком чого буде забруднення води, затоплення берегів, заболочення земель, зміна рівня ґрунтових вод, порушення умов існування риб тощо; **у користуванні природно-заповідним фондом України у розмірі 10 відсотків загальної території країни у 2016 році та 15 відсотків загальної території країни у 2020 році.**

Враховуючи наведене, логічним та обґрунтованим є висновок про наявність численних порушень законодавства з боку розробника проекту Програми Міненерговугілля, та протиправного схвалення Кабінетом Міністрів України Програми розвитку гідроенергетики України на період до 2026 року.

2. ВИЗНАЧЕННЯ ПЕРЕЛІКУ ПОРУШЕНЬ МІЖНАРОДНОГО ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА ПОЛОЖЕНЬ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ УКРАЇНИ ІЗ ЄС, ДОПУЩЕНИХ ПРИ РОЗРОБЛЕННІ ТА ЗАТВЕРДЖЕННІ ПРОГРАМИ

2.1 Визначення переліку порушень міжнародного екологічного законодавства

Урядова Програма розвитку гідроенергетики на період до 2026 року була схвалена Урядом України всупереч низці міжнародних угод, до яких приєдналася Україна, зокрема:

- Конвенції ООН Про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля від 25.06.1998 р. (Орхуська/Оргуська конвенція) (ратифікована Законом України № 832-XIV від 06 липня 1999 р.) [18];
- Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (Конвенція Еспо) (ратифікована Законом України № 534-XIV від 19 березня 1999 р.) [19];
- Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (Бернська конвенція) (Закон України № 436/96-ВР від 29.10.1996 р. Про приєднання із застереженнями до Конвенції) [20];
- Конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннська конвенція) (Закон України N 535-XIV від 19.03.1999 р. Про приєднання до Конвенції) [21];
- Конвенції про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (ратифікована Указом Президії Верховної Ради № 6673-XI від 04.10.1988 р.) [22];
- Рамковій конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат (ратифікована Законом України № 1672-IV від 7 квітня 2004 р.) [23];
- Конвенції з охорони та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер (Закон України № 801-XIV від 01 липня 1999 р. Про приєднання до Конвенції) [24];
- Європейській ландшафтній конвенції (ратифікована Законом України № 2831-IV від 07.09.2005 р.) [25].

Оргуська ("Орхуська") Конвенція – міжнародно-правовий документ, схвалений на 4-й нараді міністрів охорони навколишнього середовища "Навколишнє середовище для Європи" в Оргусі, Данія, 25–28 червня 1998 р., і 6 липня 1999 р. ратифікований Верховною Радою України.

Документ складається з преамбули, трьох розділів, 22 статей, двох додатків. Конвенцією закріплена юридична можливість реалізувати та захистити право кожної людини на:

- сприятливе для її здоров'я та добробуту довкілля;
- вільний доступ до екологічної інформації;
- участь в ухваленні екологічно значущих рішень;
- доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища.

В Конвенції дано визначення поняттям "екологічна інформація", "заінтересована громадськість", описані принципи, процедури та підстави доступу до екологічної інформації, її збору та поширення, випадки, коли доступ до такої інформації може бути обмежений. Участь громадськості в ухваленні екологічно значущих рішень врегульована Конвенцією у формах:

- участі у громадських слуханнях,
- відкритих засіданнях з обговорення рішень, які приймаються;
- участі в екологічній експертизі та оцінці впливу об'єктів і рішень на навколишнє середовище;
- участі в розробленні екологічних програм, планів, політики, законодавчих та ін. нормативно-правових актів;
- участі у видачі дозволів на здійснення діяльності, пов'язаної з поводженням з небезпечними речовинами та матеріалами, визначеними в Додатку 1 до Конвенції.

Згідно з Конвенцією, кожний громадянин, який вважає, що його права, визначені Конвенцією, порушені, може звернутися до судових органів з метою оскарження прийнятого рішення або відновлення порушеного права. Держави-учасниці зобов'язані вживати необхідні заходи щодо охорони довкілля, включаючи прийняття рішень про заборону діяльності, яка завдає шкоди навколишньому середовищу.

Сторони Оргуської Конвенції зобов'язалися всю інформацію про господарську діяльність, яка характеризує вплив виробничого процесу на довкілля, зробити відкритою (на неї не поширюється принцип комерційної таємниці чи якої іншої

секретності), залучати зацікавлену громадськість до ухвалення рішень, а також залучати громадськість до участі в контролі ухвалених рішень.

Програмою розвитку гідроенергетики передбачено будівництво гідроелектростанцій (ГЕС) та гідроакумуючих електростанцій (ГАЕС), що супроводжується спорудженням гребель та водосховищ. Запланована діяльність визначатиме збільшення площі дзеркала води та матиме негативні наслідки: зміна видового та чисельного складу біомаси рослин, тварин, формування нових біоценозів та, як наслідок, забруднення води, яка використовується, зокрема, для побутових та сільськогосподарських потреб. Водночас, будівництво ГАЕС передбачається на водних об'єктах загальнодержавного значення, а саме на річках Дніпро, Дністер, Південний Буг, що вказує на надважливе значення для країни запланованих Програмою заходів та, відповідно, на необхідність наукового дослідження впровадження таких заходів та врахування думки суспільства, яке (в особі громадян України), з одного боку є власником природних ресурсів нашої країни, а з іншого – є основним споживачем послуг, як електро- та теплоенергетики, так і водних ресурсів вказаних річок загальнодержавного значення.

З цього приводу, права громадськості на участь у прийнятті рішень, програм, що стосуються навколишнього середовища, визначено Оргуською Конвенцією. Статтею 1 Оргуської Конвенції; встановлено, що з метою сприяння захисту права кожної людини нинішнього і прийдешніх поколінь жити в навколишньому середовищі, сприятливому для її здоров'я та добробуту, кожна зі Сторін Конвенції гарантує права на доступ до інформації, на участь громадськості в процесі прийняття рішень і на доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища, відповідно до положень цієї Конвенції.

«Зацікавлена громадськість», у свою чергу, відповідно до ч. 5 ст. 2 Оргуської Конвенції означає громадськість, на яку справляє або може справити вплив процес прийняття рішень з питань, що стосуються навколишнього середовища, або яка має зацікавленість в цьому процесі; для цілей даного визначення недержавні організації, які сприяють охороні навколишнього середовища та відповідають вимогам національного законодавства, вважаються такими, що мають зацікавленість.

Разом з цим, відповідно до ст. 7 Оргуської Конвенції кожна зі Сторін Конвенції передбачає відповідні практичні та (або) інші положення стосовно участі громадськості на принципах прозорості та справедливості в процесі підготовки планів і програм, пов'язаних з навколишнім середовищем, надаючи громадськості

необхідну інформацію. В рамках цих принципів застосовуються пункти 3, 4 і 8 Статті 6. Відповідний державний орган з урахуванням цілей Конвенції визначає кола громадськості, які можуть брати участь у цьому процесі. Кожна зі Сторін Конвенції прагне забезпечити громадськості можливостями для її участі у розробленні екологічної політики. Міненерговугілля, порушуючи ст. 7 Оргуської конвенції [18], не проведено громадські слухання щодо Проекту концепції Програми.

Сторони **Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (Конвенції Еспо)** [19] взяли на себе зобов'язання враховувати взаємозв'язок між різними видами економічної діяльності та їхніми екологічними наслідками, забезпечувати екологічно обґрунтований розвиток, розвивати міжнародну співпрацю в галузі оцінки впливу на довкілля, зокрема у транскордонному контексті, здійснювати політику, спрямовану на відвернення, зменшення значних шкідливих видів впливу на навколишнє середовище в цілому, та, зокрема, у транскордонному контексті, а також забезпечення їх моніторингу.

У пункті 5 Статті 8 Протоколу про стратегічну екологічну оцінку [26] до Конвенції стверджується, що кожна Сторона забезпечує визначення та оприлюднення детальних механізмів інформування заінтересованої громадськості та консультацій з нею. Із цією метою кожна Сторона враховує до визначеного ступеня елементи, перелічені в додатку V. Тобто, йдеться про вчасне оприлюднення матеріалів Програми, час та місце їх розгляду та обговорення

Водночас відомо, що Програма розвитку гідроенергетики на період до 2026 року була схвалена Урядом України без обговорення з широкою громадськістю та належного інформування навіть доволі вузького кола громадських експертів із проблеми захисту довкілля. Отже, наведені у Протоколі [26] вимоги не були виконані при ухваленні Програми.

Відомо, що як ріка Дніпро, так і ріка Дністер несуть свої води до Чорного моря і ніяк не покращують його водне середовище, через негативний вплив великих водосховищ.

Варто звернути увагу на те, що Міненерговугілля, на додаток до порушення положень зазначеного Протоколу до Конвенції Еспо, порушило Договір про співробітництво у сфері охорони і сталого розвитку річки Дністер, укладеного між КМУ та Урядом Молдови [27], ратифікованого Молдовою. Уряд Молдови не було поінформовано про наміри Уряду України щодо будівництва 1–3 черги Дністровської

ГАЕС та каскаду Верхньодністровської ГЕС та не надано матеріали оцінки впливу на навколишнє природне середовище цих об'єктів, що викликає значну стурбованість Республіки Молдова.

Відповідно до п. VIII ч. 1 ст. 1 Конвенції Еспо «транскордонний вплив» означає будь-який вплив, не лише глобального характеру, у районі, який є під юрисдикцією тієї чи іншої Сторони, викликаний запланованою діяльністю, фізичне джерело якої розташоване повністю чи частково у межах району, який підпадає під юрисдикцію іншої Сторони. Відповідно до ч. 1 ст. 2 Конвенції Еспо Сторони на індивідуальній чи колективній основі вживають всіх належних і ефективних заходів із запобігання значному шкідливому транскордонному впливу як результату запланованої діяльності, а також щодо його зменшення та контролю за ним.

Кожна Сторона здійснює необхідні законодавчі, адміністративні або інші заходи для виконання положень цієї Конвенції, у тому числі, стосовно запланованих видів діяльності, перелічених у Додатку I, які можуть чинити значний шкідливий транскордонний вплив, установлення процедури оцінки впливу на навколишнє середовище, які передбачають участь громадськості, та підготовку документації з оцінки впливу на навколишнє середовище, наведеної у Додатку II (ч 2 ст. 2 Конвенції).

Сторона походження забезпечує, щоб оцінка впливу на навколишнє середовище, згідно з цією Конвенцією, проводилась до прийняття рішення про санкціонування або здійснення запланованого виду діяльності, внесеного до Додатка I, який може призводити до значного шкідливого транскордонного впливу (ч. 3 ст. 2 Конвенції).

Відповідно до ч. 1 ст. 3 Конвенції Еспо щодо запланованого виду діяльності, наведеного у Додатку I, який може призводити до значного шкідливого транскордонного впливу, Сторона походження з метою забезпечення проведення відповідних і ефективних консультацій відповідно до статті 5 оповіщає будь-яку Сторону, котра, на її думку, може бути зачепленою Стороною, як можна скоріше та не пізніше, ніж вона проінформує громадськість власної країни, про заплановану діяльність. Це оповіщення, зокрема, містить:

- а) інформацію про заплановану діяльність, включаючи будь-яку наявну інформацію про її можливий транскордонний вплив;
- б) інформацію про характер можливого рішення;

с) зазначення розумного терміну, протягом якого відповідно до пункту 3 цієї статті вимагається дати відповідь з врахуванням характеру запланованої діяльності; та може містити інформацію, зазначену у пункті 5 цієї статті (ч. 2 ст. 3 Конвенції).

Зачеплена Сторона дає відповідь Стороні походження протягом терміну, наведеного в оповіщенні, підтверджуючи одержання оповіщення, та зазначає, чи має вона намір брати участь у процедурі оцінки впливу на навколишнє середовище (ч. 3 ст. 3 Конвенції).

Відповідно до ст. 5 Конвенції Еспо Сторона походження після завершення підготовки документації з оцінки впливу на навколишнє середовище та без необґрунтованої затримки проводить консультації з відповідною зачепленою Стороною стосовно, зокрема, потенційного транскордонного впливу запланованої діяльності та заходів щодо зменшення або усунення її впливу.

Відповідно до ч. 1 ст. 6 Конвенції Еспо Сторони забезпечують, щоб в остаточному рішенні про заплановану діяльність були належним чином враховані результати оцінки впливу на навколишнє середовище, у тому числі дані документації з оцінки впливу на навколишнє середовище, а також зауваження до цієї документації, які одержані відповідно до пункту 8 статті 3 та пункту 2 статті 4, та підсумки консультацій, зазначених у статті 5.

Проте, через бездіяльність Міненерговугілля, Україною, як Стороною Конвенції Еспо, порушено міжнародні зобов'язання, стосовно оповіщення та проведення консультацій з зачепленою стороною – Республікою Молдова, стосовно можливості виникнення транскордонного впливу об'єктами, будівництво яких заплановано у рамках Програми на річці Дністер.

Бернська Конвенція [20] має на меті охорону дикої флори та фауни і їхніх природних середовищ існування, особливо тих видів і середовищ існування, охорона яких вимагає співпраці декількох держав, а також сприяння такій співпраці. Особлива увага надається видам, яким загрожує зникнення, та вразливим видам, включно мігруючі види, яким загрожує зникнення і які є вразливими.

Згідно ч. 1, 2 ст. 3 Бернської Конвенції, кожна Договірна Сторона, відповідно до положень цієї Конвенції, вживає заходів для здійснення національної політики охорони дикої флори, дикої фауни та природних середовищ існування, надаючи особливу увагу видам, яким загрожує зникнення, та вразливим видам, особливо ендемічним, та середовищам існування, яким загрожує зникнення. Кожна Договірна

Сторона зобов'язується враховувати у своїй політиці планування забудови і розвитку територій та у своїх заходах, спрямованих на боротьбу із забрудненням, необхідність охорони дикої флори та фауни.

Згідно ч. 1, 2, 3 ст. 4 Бернської Конвенції, кожна Договірна Сторона вживає відповідних і необхідних законодавчих та адміністративних заходів для забезпечення охорони середовищ існування видів дикої флори та фауни, особливо тих, які зазначені у додатках I і II, а також охорони природних середовищ існування, яким загрожує зникнення. Договірні Сторони у своїй політиці планування забудови і розвитку територій враховують потреби охорони природних територій, що охороняються згідно із попереднім пунктом, для того щоб уникнути будь-якої деградації таких територій або у міру можливості звести її до мінімуму. Договірні Сторони зобов'язуються надавати особливу увагу охороні територій, що мають значення для мігруючих видів, зазначених у додатках II і III, і що належним чином розташовані відносно до міграційних шляхів, таких територій, як місця зимівлі, скупчення, годівлі, виведення потомства чи линяння.

Великі гідротехнічні споруди руйнують природне середовище і унеможливають існування дикої флори і фауни.

Слід зазначити, що біорізноманіття ефективно охороняли древні народи (у тому числі древні українці), проте в радянській і пострадянській Україні їхній досвід втрачено. У Вавілоні, Древньому Єгипті та Київській Русі охорона біорізноманіття (ОБР) забезпечувалась шляхом створенням чи оголошення „звіринців”, введенням заборони на полювання на певних тварин/на певний період, заборону зривати рослини, ловити рибу тощо. Як форма ОБР, що збереглася в багатьох племен та громад і сьогодні, є оголошення „табу” (на відвідування певних місць, пошкодження дерев, вбивство тварин та інше). Аналогічний сенс має сакралізація (надання статусу святості) тварин, рослин, явищ природи, елементів ландшафту. На сьогодні ОБР втілюється через надання правового статусу охороні популяціям тварин та рослин, наприклад, у вигляді списків Червоних книг, видів з Європейського червоного списку тварин та рослин, що перебувають під загрозою зникнення.

Проте, в Україні не знайти території, де не ступала б нога бракон'єра, чи то з рушницею, чи то з екскаватором.

Відповідно до ч. 1 ст. 2 **Боннської конвенція** [21,] Сторони визнають важливість збереження мігруючих видів і погодження державами ареалу заходів, що

вживаються для цих цілей там, де це можливо і необхідно, надавати особливу увагу мігруючим видам, статус збереження яких є несприятливим, а також вживаючи заходів індивідуально або у співробітництві, необхідних для збереження таких видів та середовищ їхнього існування.

Відповідно до п. а, d ст. 5 **Конвенції про всесвітню спадщину** [22], ратифіковану Указом Президії Верховної Ради УРСР від 04.10.1988 року, держави – сторони цієї Конвенції з тим, щоб забезпечити якомога ефективнішу охорону і збереження та якомога активнішу популяризацію своєї культурної і природної спадщини прагнуть в умовах, властивих кожній країні: проводити загальну політику, спрямовану на надання культурній і природній спадщині певних функцій у громадському житті та на включення охорони цієї спадщини до програм загального планування; вживати відповідних правових, адміністративних і фінансових заходів щодо виявлення, охорони, збереження, популяризації й відновлення цієї спадщини.

На жаль, автори Програми не переймаються проблемою культурної і природної спадщини.

Карпатська конвенція [23] – міжнародний правовий документ, схвалений на 5-й Пан-європейській Конференції міністрів охорони навколишнього природного середовища у Києві. Карпатську конвенцію підписали уряди семи карпатських країн – Чехії, Словаччини, Угорщини, Румунії, Сербії й Чорногорії (тепер – Сербії), України і Польщі (приєдналася восени 2003 р.). Україна одна з перших серед країн Карпатського регіону ратифікувала Карпатську конвенцію (Закон N 1672-IV від 7.04.2004 р.). Карпатська конвенція набула чинності 4 січня 2006 р. після ратифікації її чотирма країнами – Угорщиною, Словаччиною, Україною та Чехією. У Відні за підтримці ЮНЕП та уряду Австрії працює тимчасовий секретаріат. Депозитарієм є МЗС України (адреса веб-сайту: www.carpathianconvention.org).

Розроблення Карпатської Конвенції було ініційовано Україною на Дунайсько-Карпатському саміті в 2001 в Бухаресті. При розробленні документу враховувався позитивний досвід функціонування *регіональних конвенцій* – Альпійської та Бухарестської (Чорноморської).

Метою Карпатської конвенції є вирішення довкільних проблем Карпатських гір, яке є можливим лише за умови узгоджених дій всіх країн Карпатського регіону, проведення збалансованої політики та організація співпраці щодо охорони та

невиснажливого розвитку регіону. Її основними завданнями є: поліпшення якості життя людей; забезпечення збереження та відтворення унікальних природних комплексів, які мають естетичне, наукове, рекреаційне значення; попередження негативного антропогенного впливу на гірські екосистеми та збереження біорізноманіття регіону, зокрема, на основі створення цілісної екомережі Карпат.

Винищення карпатських лісів, створення малих ГЕС в Карпатах становить суттєву загрозу для флори і фауни карпатських гір, а також загрозу забруднення або знищення джерел природної питної води.

Конвенція про охорону та використання транскордонних водотоків і міжнародних озер [24] передбачає (Стаття 2), що Сторони Конвенції вживають всіх заходів для запобігання, обмеження і скорочення забруднення вод, які мають або можуть мати транскордонний ефект, забезпечення використання транскордонних вод на засадах екологічно обґрунтованого і раціонального управління водними ресурсами, їх збереження; охорони довкілля, а також збереження та, в разі потреби, відновлення екосистем.

Як зазначалося, Програма розвитку гідроенергетики побудована на діаметрально протилежному принципі, який приписували радянському натуралісту Мічурину: «Нам нет надобности ждать милости от природы – наша задача взять их». Від цього принципу, на жаль, не відмовилися розробники Програми розвитку гідроенергетики, бо на водотоки вони дивляться лише як на потенційний виробничий ресурс.

Тому українське суспільство має схаменутися і змінити спосіб життя та ставлення до довкілля. Змінитися має свідомість кожного громадянина України, незалежно яку позицію у суспільній ієрархії він обіймає. Водотоки потрібно розглядати перш за все як джерела питної води, ключову складову екосистем, що потрібно охороняти. Виробниче використання води прийнятне лише у зворотному циклі. ГАЕСи за наслідками свого функціонування для екосистем не вписуються у цей принцип. Одним із стратегічних завдань екологічної політики в Україні має стати впровадження принципу запобігання шкоди довкіллю.

Сторони цієї Конвенції зобов'язалися дотримуватись базових принципів у процесі оцінки і вибору нових, кращих із екологічної точки зору, технологій (Додаток II).

Головними із них є:

- поширення інформації і знань серед громадськості і користувачів щодо екологічних наслідків вибору конкретних видів діяльності чи продуктів, їх використання та підсумкового вилучення;
- розроблення і застосування кодексів кращої екологічної практики, яка охоплює всі аспекти життєвого циклу продукту;
- здійснення маркування, яке надає інформацію користувачам про пов'язану із продуктом небезпеку для довкілля, пов'язану із його використанням та кінцевим вилученням.

Таким чином, Сторони Конвенції, усвідомлюючи загрози для довкілля, які становить нинішній спосіб господарювання людства, зобов'язалися припинити перетворювати свої землі на глобальний смітник.

На жаль, цими ідеями не перейнялися автори Програми розвитку гідроенергетики. Виглядає так, що вони не читали Конвенції та скористалися готовими розробками ще радянської доби. А Світ, Європа вже навіть не на видноколі, а вже далеко за ним.

Сторони **Європейської ландшафтної конвенції** [25] висловили зацікавленість у забезпеченні гармонійного розвитку, що базується на збалансованому співвідношенні між соціальними потребами, економічною діяльністю та довкіллям. Вони визнали, що ландшафт відіграє важливу суспільну роль у культурній, екологічній, природоохоронній та соціальній сферах і є ресурсом, який сприяє економічній діяльності; що його охорона, регулювання та планування може сприяти створенню нових робочих місць. Вони ініціюють думку, що ландшафт сприяє формуванню місцевих культур і є основним компонентом європейської природної та культурної спадщини, який сприяє добробуту людей та консолідації європейської ідентичності; а також визначили, що ландшафт є важливою складовою якості життя людини всюди: в містах і сільській місцевості, у занедбаній місцевості та місцевості високої якості, в місцевості виняткової краси та в звичайній місцевості.

Водночас, ландшафти є одним із провідних чинників етногенезу та формування місцевих екологічних знань і традицій природокористування, унікальної матеріальної та духовної культури місцевих громад, джерелом їх архетипів.

Таким чином, саме ландшафт віддзеркалює зв'язок людини, людських спільнот і довкілля, яке постійно змінюється упродовж тисячоліть. Ландшафт не лише втілює

єдність природної та культурної спадщини, а й зв'язок між минулим, сучасним і майбутнім. Таке розуміння ландшафту є особливо актуальним для Європи, де людина змінювала природне довкілля ще з часів неоліту.

Чи багато людей в Україні усвідомлює значення ландшафту у житті людини, народу? На підсвідомому рівні так, кожна людина усвідомлює ландшафт як нерозривну компоненту уявлення про батьківську домівку, про місця, де минули дитячі і юнацькі роки. Проте у офіційному житті країни, на жаль, про ландшафт ніхто не говорить і ніхто не закликає до його збереження, як велику цінність нашого буття.

Яскравим прикладом нерозуміння ваги ландшафту в ідентичності українського народу є затоплення унікальних дніпровських ландшафтів під каскадом водосховищ, затоплення порогів під водосховищами на Дніпрі та Південному Бузі, хаотичні містобудівні роботи останніх років та сучасні ухвалення рішень щодо впровадження гігантських проектів (в тому числі, будівництво ГАЕС, АЕС).

Зведення гігантських об'єктів Програми призведе не лише до цілковитої руйнації ландшафту у місці їх розташування, але створюватиме додатковий тиск на прилеглі території.

Ювілейною 70-тою сесією ООН (вересень 2015 року) було ухвалено документ «Трансформація нашого світу: порядок денний сталого розвитку до 2030 року». Він має стати програмою розвитку для всіх держав світу. Документом визначено 17 пріоритетів (цілей розвитку людства) та у їх рамках 169 завдань на наступні 15 років.

Найвищим пріоритетом світова спільнота визнала подолання бідності у всіх формах в усьому світі. На другому місці стоїть проблема запобігання голоду, забезпечення продовольчої безпеки, сприяння стійкому розвитку сільського господарства. Третім пріоритетом визначено забезпечення здорового способу життя та сприяння добробуту всіх, незалежно від віку.

Ціль 6 – забезпечити доступ до чистої питної води та санітарії всім мешканцям планети. На сьогодні 663 млн людей не мають доступу до безпечних джерел питної води. Щонайменше 1.8 млрд людей у світі використовують джерела питної води, які забруднені фекаліями; 2,4 млрд людей не мають доступу до основних санітарних послуг, таких, як туалет та загальна вбиральня.

Проблеми з постачанням питної води має, на жаль, і Україна. І що більше гребель на українських річках буде збудовано, то більше громадянам України бракуватиме якісної питної води.

Понад 80% стічних вод, які виникають у результаті людської діяльності, виливаються у ріки або море без будь-якої очистки. В Україні ця проблема є також дуже гострою. Не кожен обласний центр має очисні споруди, які добре працюють, а про районні центри, годі говорити.

Ціль 7 – забезпечити всім сталий доступ до надійної і доступної енергії.

На сьогодні доступ до енергії є головним викликом для світової спільноти. Сталий доступ до енергії відкриває можливості: енергія змінює життя, економіку і планету. Кожен п'ятий на планеті не має доступу до сучасної електрики.

ООН виступила із ініціативою забезпечити кожному стале енергопостачання, покращити енергоефективність та розширити використання відновлюваних джерел енергії (ВДЕ). Україна лише на початку шляху переходу на відновлювані джерела енергії.

В пріоритеті під №11 визначена мета: зробити міста і населені пункти відкритими, безпечними, життєспроможними і стійкими у своєму розвитку. Вперше до завдань зазначеного пріоритету включено завдання (п.11.4): активізувати зусилля щодо захисту всесвітньої культурної і природної спадщини.

Тобто, захист культурної і природної спадщини кожного народу стає пріоритетом розвитку світової спільноти. А ландшафти є невід'ємною складовою культурної і природної спадщини.

З огляду на наведене, згідно з ратифікацією та приєднанням України до вказаних конвенцій, на нашу державу покладаються, серед іншого, обов'язки щодо:

- здійснення національної політики охорони дикої флори, дикої фауни та природних середовищ існування, забезпечення охорони середовищ існування видів дикої флори та фауни;
- врахування у своїй політиці планування забудови і розвитку територій потреби охорони природних територій;
- вжиття заходів там, де це можливо і необхідно, надаючи особливу увагу мігруючим видам, статус збереження яких є несприятливим, а також вживаючи індивідуально або у співробітництві заходів, необхідних для збереження таких видів та середовищ їхнього існування;

- включення охорони всесвітньої культурної та природної спадщини до програм загального планування;
- вжиття відповідних правових, адміністративних і фінансових заходів щодо виявлення, охорони, збереження, популяризації й відновлення цієї спадщини.

Реалізація зазначених обов'язків має слугувати підвалинами збереження середовищ дикої природи та її мешканців, що складає безцінну всесвітню спадщину, яка повинна слугувати, з-поміж іншого, задоволенню наукових, культурних, естетичних та інших потреб суспільства.

Міненерговугілля, всупереч функціональним обов'язкам, не було опрацьовано належним чином проект Програми на відповідність міжнародним зобов'язанням України, наведеним вище, і тим створило передумови для схвалення Кабінетом Міністрів України протиправної державної цільової програми, не зважаючи на наведені положення Конвенцій та документів ООН.

2.2 Відповідність Програми до енергетичного блоку Угоди про Асоціацію України із ЄС та інших угод у сфері енергетики

Енергетична політика України направлена на інтеграцію вітчизняної енергосистеми до європейської.

В 2005 р. було підписано Меморандум між Україною та Європейським Союзом про порозуміння щодо співробітництва в енергетичній сфері [28]. В 2011 р. Україна приєдналася [29] до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства [30]. Процеси європейської інтеграції енергосектору України пізніше були підтверджені Угодою про асоціацію з Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії та їх державами-членами (2014) [31] та новим Меморандумом про взаєморозуміння щодо стратегічного енергетичного партнерства між Україною та Європейським Союзом спільно з Європейським співтовариством з атомної енергії, підписаним у листопаді 2016 р. [32].

Зокрема, у ст. 338 Глави 1 Розділу V Угоди про асоціацію [31] зазначено, що Сторони Угоди здійснюють співробітництво у сфері імплементації енергетичних стратегій, співробітництво в рамках Договору про заснування Енергетичного Співтовариства 2005 р., у сфері сприяння енергоефективності та енергозбереження,

розвитку та підтримці відновлювальної енергетики, особливо надають увагу енергозберігаючим і екологічно безпечним технологіям.

Посилення європейської співпраці у галузі енергетичної безпеки підтверджено в Зверненні Верховної Ради України до парламентів та органів виконавчої влади держав – членів Європейського Союзу від 15 листопада 2016 року [33]. У Зверненні підкреслено дотримання української енергетичної політики євроінтеграційним зобов'язанням, зокрема договору про заснування Енергетичного співтовариства [30], а також зобов'язанням з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [31].

Зазначеними міжнародними документами та угодами [29, 30, 31, 32] Україна неодноразово підтверджувала свої наміри щодо європейської інтеграції енергетичного сектору, зокрема, брала зобов'язання щодо впровадження європейських норм європейського права в сфері довкілляних впливів енергетики.

Перелік нормативно-правової бази Європейського Співтовариства з екології визначений у Ст. 16 Глави III Розділу II Договору про заснування Енергетичного Співтовариства [32], а саме:

i) директива Ради Європи 85/337/ЕЕС від 27 червня 1985 року стосовно оцінки впливу певних державних та приватних проектів на навколишнє середовище з поправками, унесеними директивою Ради Європи 97/11/ЕС від 3 березня 1997 року та директивою Європейського парламенту й Ради Європи 2003/35/ЕС від 26 травня 2003 року,

ii) директива Ради Європи 1999/32/ЕС від 26 квітня 1999 року стосовно зниження вмісту сірки в деяких видах рідкого палива, яка вносить поправки до директиви 93/12/ЕЕС,

iii) директива Європейського парламенту й Ради Європи 2001/80/ЕС ([994 913](#)) від 23 жовтня 2001 року стосовно встановлення граничного рівня викидів певних забруднювачів до атмосфери великими сміттєспалювальними заводами,

та iv) глава 4(2) директиви Ради Європи 79/409/ЕЕС від 2 квітня 1979 року стосовно охорони диких птахів.

Зобов'язання України щодо імплементації цього європейського законодавства були визначені Ст. 2. Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства [29] та підтверджені Угодою про асоціацію [32].

Графік імплементації *acquis communautaire* визначено таким чином [29]:

Директива 85/337/ЕЕС стосовно оцінки впливу певних державних та приватних проєктів на навколишнє середовище з поправками, унесеними Директивою 97/11/ЕС та Директивою 2003/35/ЕС	До 1 січня 2013 р.
Директива 1999/32/ЕС щодо зменшення вмісту сірки у певних видах рідкого палива	До 1 січня 2012 р.
Директива 2001/80/ЕС стосовно встановлення граничного рівня викидів певних забруднювачів до атмосфери великими спалювальними установками (994 913)	До 1 січня 2018 р.
Пункт 2 статті 4 Директиви 79/409/ЕС стосовно охорони диких птахів	До 1 січня 2015 р.

Програма з розвитку гідроенергетики, як і всі заходи для енергетичного сектору України, мали б відповідати вимогам європейського права відповідно до взятих Україною зобов'язань.

В Програмі, посилаючись на зазначені міжнародні зобов'язання, вказується, що вона сприятиме виконанню таких зобов'язань в частині скорочення викидів CO₂, SO₂, NO_x та пилу (відповідно до Директиви 2001/80/ЕС), шляхом заміщення об'єктами гідроенергетики енергогенеруючих потужностей ТЕС.

Варто зазначити, що проблемі впровадженню Директиви 2001/80/ЕС зі зниження викидів забруднюючих речовин (пилу, оксидів сірки й азоту) великими паливоспалювальними установками значна увага надана в діючій редакції Енергостратегії України до 2030 р. [34]. В ній зазначається, що Україна ратифікувала Протокол про приєднання до Договору про створення Енергетичного співтовариства [29], у рамках якого взяла на себе зобов'язання відповідати нормам Директиви 2001/80/ЕС зі зниження викидів забруднюючих речовин (пилу, оксидів сірки й азоту) великими паливоспалювальними установками до 31.12.2017 р. Чинні норми України із викидів представлені наказом Міністерства охорони навколишнього середовища №309 від 27.06.2006 р. «Про затвердження нормативів ГДВ забруднюючих речовин зі стаціонарних джерел», який визначає нормативи ГДВ для діючих, нових, проєктованих, споруджуваних і модернізованих стаціонарних джерел, і наказом №541 від 22.10.2008 р. «Про затвердження технологічних нормативів допустимих викидів забруднюючих речовин із теплосилових установок номінальною тепловою потужністю від 50 МВт», який передбачає оснащення

енергогенеруючих об'єктів газоочисним устаткуванням з метою доведення питомих викидів до рівня європейських нормативів у період до 31 грудня 2015 р. з пилу й оксидів азоту, і до 31 грудня 2017 р. – з оксидів сірки.

Для встановлення пилогазоочисного устаткування потрібні значні інвестиції, водночас блок має бути виведено з експлуатації на кілька місяців, у разі його встановлення. У зв'язку з цим, економічно й технічно доцільно встановлювати зазначене устаткування лише у процесі реконструкції станції й не встановлювати його на об'єктах, які в найближчій перспективі планується вивести з експлуатації через відпрацювання їх ресурсу. Обов'язкове встановлення пилогазоочисного устаткування на нові й модернізовані станції з одночасною мінімізацією завантаження станцій, які не мають пилогазоочищення, дозволить вийти на рівень, який відповідає Директиві 2001/80/ЄС. Обсяг інвестицій для встановлення пилогазоочисного устаткування на наявні блоки ТЕС і ТЕЦ під час реконструкції складе 98 млрд. грн. Для виконання Україною своїх зобов'язань зі скорочення викидів забруднюючих речовин від великих паливоспалювальних установок на державному рівні в рамках комплексної програми з поліпшення екології потрібно розробити план для зниження викидів діоксиду сірки, оксидів азоту й пилу, який визначив би цілі, завдання, заходи та строки досягнення цих цілей і завдань усіма галузями економіки України, джерела фінансування, а також механізм моніторингу його виконання відповідно до вимог Директиви 2001/80/ЄС.

З часу ухвалення Енергостратегії [34] відбулися суттєві зміни в енергогенеруючому секторі України, що значною мірою пов'язано із дефіцитом вугілля, який є сировиною для ТЕС та ТЕЦ. Заміщення енергогенеруючих потужностей, що використовують викопне паливо (як вугілля, так і газ, ринок поставок якого також зазнав кардинальних змін в останні 2 роки) тими, які використовують відновлювальні енергоносії, є природнім та правильним шляхом. Звісно, таке заміщення призводить до зниження викидів забруднюючих речовин в атмосферу, що сприяє виконанню кліматичних зобов'язань України. Водночас, для вибору альтернативних джерел енергії на заміну ТЕС та ТЕЦ має враховуватись весь комплекс чинників впливу енергогенеруючих потужностей на довкілля.

Також необхідно враховувати, що тепер і в найближчій перспективі генерація енергії на ТЕС та ТЕЦ буде ще мати значну частку в енергобалансі країни, значно вищу ніж генерація енергії за рахунок ГЕС та ГАЕС. Так, за 10 місяців 2016 року ГЕС та ГАЕС було вироблено 7 333,4 млн. кВт г електроенергії (5,9 % від загальної), а на

ТЕС та ТЕЦ – 45 892,1 млн. кВтг (36,7 % від загальної). Безумовно, необхідна реконструкція об'єктів теплової енергетики та їх поступове виведення з експлуатації.

На нашу думку, автори Програми розвитку гідроенергетики, посилаючись на не оприлюднені "оціночні розрахунки", намагаються переключити увагу з питань модернізації об'єктів теплової енергетики, які залишатимуться у зношеному стані, до питань начебто більш «екологічних» проектів гідроенергетики. Такий підхід є небезпечним, зокрема, з точки зору виконання зобов'язань країни відповідно до Директиви 2001/80/ЄС.

Найбільш зухвалим в Програмі, на наш погляд, є твердження, що функціонування ГАЕС повністю відповідає «як екологічним стандартам ЄС, так і природоохоронним та кліматичним зобов'язанням України». Цю фразу за своєю абсолютною невідповідністю можна порівняти, хіба що із нав'язуванням довгими роками у свідомості громадян твердженням, що атомна енергія є найдешевшою. В останньому випадку, як відомо, не враховані витрати на заходи із пошуків, видобутку, збагачення паливної сировини, поводження із відпрацьованим ядерним паливом, його захороненням, ліквідацією атомних станцій, ліквідацією наслідків Чорнобильської катастрофи.

З огляду на досвід зарегулювання для енергетичних цілей основної водної артерії України та однієї із найбільших та найвеличніших річок Європи – Дніпра, що призвело до деградації річки, зміни водного балансу, знищення течії та її перетворення на систему боліт у вигляді водосховищ, втрати порогів, затоплення та втрати особливо цінних земель, вимушеного переселення наддніпровських сіл, український народ добре усвідомлює так звану «довкільну безпечність» гідроенергетики. Тому твердження про відповідність об'єктів гідроенергетики європейському чи українському законодавству, дотримання зобов'язань, пов'язаних із глобальною зміною клімату, інших природоохоронних норм є не лише зухвальством, але і зневагою до українського народу.

Незважаючи на світові тенденції розвитку нових екологічно безпечних видів «зеленої» енергетики та задекларовані у міжнародних угодах пріоритети щодо розвитку відновлюваної енергетики, наміри будівництва великих гідроенергетичних об'єктів вже десятиліттями «стало» існують в планах вітчизняних енергетиків. Варто навести цифри із Енергостратегії до 2030 р. [34], яка передбачала будівництво більшості із зазначених в Програмі об'єктів:

- 2011–2015 рр. – завершення першої черги Дністровської ГАЕС, першої черги Ташлицької ГАЕС.
- 2015–2020 рр. – будівництво другої черги Ташлицької ГАЕС.
- 2015–2020 рр. – будівництво другої черги Дністровської ГАЕС.
- Продовження будівництва Канівської ГАЕС потужністю 1000 МВт з пуском першого гідроагрегата в 2015 році.
- Завершення проектування до 2014 року та розширення Каховської ГЕС потужністю 270 МВт до 2020 року.
- Реконструкції та розширення Теремле-Рікської ГЕС зі збільшенням потужності на 30 МВт до 2020 р.

В Енергостратегії також зазначалося, що станом на початок 2010 р. проведено реконструкцію ГЕС першої черги Дніпровського каскаду і 19 (із 70) гідроагрегатів другої черги. Одним із пріоритетів розвитку гідроенергетики вбачалося завершення реконструкції ГЕС Дніпровського каскаду, що мало дозволити подовжити термін служби станцій на 30–40 років і підвищити сумарну встановлену потужність каскаду на 245 МВт. Плановані інвестиції становлять 5 млрд. грн. Реалізація перерахованих проектів мала дозволити до 2030 р. довести частку маневрених потужностей ГЕС і ГАЕС у загальному балансі галузі до 16 %. Сумарні інвестиції з цих проектів заклалися на рівні 55 млрд. грн.

Як видно із вищенаведеного, плани реалізації неприйнятних для довкілля гігантських проектів гідроенергетики залишаються незмінними для керівництва енергетичною галуззю країни.

Зазначимо, що підписавши Протокол про приєднання до Енергетичного співтовариства, Україна взяла зобов'язання за директивою 2001/77/ЕЕС ([994 503](#)) щодо сприяння використанню на внутрішньому ринку електроенергії, виробленої з ВДЕ. Україна зобов'язалась до 2020 р. досягти рівня 11 %, виробленої енергії з ВДЕ в загальній структурі енергоспоживання країни. В зв'язку з чим, був розроблений Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року, затверджений розпорядженням КМУ від 01.10.2014 р. № 902-р. [35].

В контексті обговорюваної Програми з розвитку гідроенергетики, можна вважати парадоксальним застосування риторики Директиви 2009/28/ЕС, що прийшла на заміну Директиви 2001/77/ЕЕС, щодо сталого розвитку і необхідності дотримання вимог, визначених Конвенціями стосовно зменшення викидів та

адаптації до змін клімату у поєднанні із нехтуванням усім комплексом заходів, визначених директивою, на виконання цих завдань.

Варто зазначити, що Україна вже порушувала вимоги Енергетичного співтовариства, оскільки була однією із п'яти країн, що вчасно не представила в Секретаріат Національний план дій з поновлюваних джерел енергії. Крайній термін подання повідомлення до Секретаріату минув 30 червня 2013 р. Відповідно до директиви 2009/28/ЄС, кожна Сторона повинна прагнути досягти до 2020 р. визначених цілей розвитку поновлюваних джерел енергії. Директива передбачає прийняття Національних планів дій з поновлювальної енергії для того, щоб національні цілі були успішно досягнуті. Справа проти України була закрита лише після подання Національного плану [35] 6 листопада 2014р.

Варто звернути особливу увагу на пункт 90 Директиви 2009/28/ЄС, у якому зазначається, що реалізація цієї Директиви повинна відображати відповідні положення Конвенції про доступ до інформації, про участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань довкілля, зокрема, здійснюватися на основі Директиви 2003/4/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 28 січня 2003 року про доступ громадськості до екологічної інформації. Особливо мають враховуватись аспекти збереження біорізноманіття.

Натомість, як було зазначено у розділах 1.8 та 2.1, участь громадськості у прийнятті рішень щодо Програми була повністю відсутня через дії Мінпаливенерго. А аспекти збереження біорізноманіття ніяким чином не розглядалися при розробленні Програми як для окремих об'єктів, так і комплексно.

Ухвалення Програми відбулося із повним нехтуванням положеннями статті 15 Глави III Розділу II Договору про заснування Енергетичного співтовариства [30], в якій зазначено, що після набрання чинності Договору, будівництво та експлуатація нових електростанцій повинні відповідати нормативно-правовій базі Європейського Співтовариства в довкільній сфері. Програмою передбачено будівництво нових електростанцій: Канівська ГАЕС, каскад Верхньодністровських ГЕС, ГЕС Каховська-2. Проте, з огляду на вищенаведений аналіз, Програмою не дотримано вимог зазначеної статті. Її порушують і подальші дії ПАТ «Укргідроенерго», спрямовані на реалізацію будівництва Канівської ГАЕС, зокрема, проведення тендеру на виконання підготовчих робіт на майданчику [36].

Аналіз відповідності заходів Програми цілям європейської політики і взятих на себе державою України зобов'язань, відповідно до угод із ЄС, свідчить про

необхідність розробки процедурних кроків з приведення як Програми розвитку гідроенергетики, так і наступних енергетичних програм до норм європейського права в довкільному контексті.

Взірцем для розробки українських програм в секторі енергетики має стати останній акт Енергетичного Співтовариства – DECISION OF THE MINISTERIAL COUNCIL OF THE ENERGY COMMUNITY D/2016/11/MC-EnC: on the establishment of the list of projects of Energy Community interest ('Energy Community list') /РІШЕННЯ РАДИ МІНІСТРІВ Енергетичного співтовариства D/2016/11/MC-ENC Про встановлення списку проектів енергетичного співтовариства від 14.10.2016 р. [37] (див. додаток 2). Даний акт затверджує перелік проектів, що включаються до переліку проектів енергетичного співтовариства ("PECI").

В передмові до рішення зазначено щодо врахування умов Договору про заснування та попередніх правових актів Енергетичного Співтовариства. Вказується, що проекти, які розглядаються, мають бути оцінені в розрізі груп і відповідати критеріям, викладених у Регламенті ЄС № 347/2013 Про керівні принципи транс'європейської енергетичної інфраструктури. Попередньо перелік проектів був узгоджений групами на зустрічах технічного рівня. Запропонований список проектів було обговорено і узгоджено на 43-му засіданні Постійної Групи високого рівня Енергетичного Співтовариства (Energy Community Permanent High Level Group, 'PHLG'), і це рішення було завершено і схвалене PHLG. Окремим пунктом зазначено, що включення проектів до списку PECI має відбуватись без шкоди для результатів відповідної екологічної оцінки і дозвільної процедури. Проект, що не відповідає законодавству Енергетичного Співтовариства, може бути вилученим зі списку Енергетичного Співтовариства. Зазначається, що передбачений моніторинг проектів, в тому числі на відповідність законодавству.

2.3 Відповідність Програми до довкільного блоку Угоди про Асоціацію України із ЄС

Приєднавшись до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, Україна зобов'язалася імплементувати директиви ЄС, які регулюють політику ЄС у сфері енергетики, зокрема ті, які спрямовані на зменшення впливу об'єктів енергетики на довкілля (див. розд. 2.2). Водночас Угода про асоціацію України із ЄС

вимагає впровадження Україною низки директив ЄС у сфері охорони довкілля, які посилюють вимоги до об'єктів енергетики.

Всупереч курсу, визначеному міжнародними Угодами [29, 30, 31, 32] та підтверджений Зверненням Верховної Ради України [33], Уряд України недавно зробив крок геть від Європи, затвердивши Програму розвитку гідроенергетики до 2026 року, яка повторює колишню аналогічну радянську програму (яка, щоправда, була більш масштабна). Її ухвалення відбулося із порушенням національного і міжнародного законодавства, а виконання її не дозволить Україні виконати зобов'язання, взяті, зокрема, згідно довкільного блоку Угоди про асоціацію із ЄС. Достатньо зупинитися на основних положеннях Програми, щоб переконатися у порушенні цілої низки міжнародних угод, до яких приєдналась Україна, та законодавства ЄС.

Програмою передбачено будівництво гідроелектростанцій та гідроакумулюючих електростанцій, яке супроводжується спорудженням гребель та водосховищ. Запланована діяльність апріорі матиме негативні наслідки для довкілля, для людини. Варто наголосити, що будівництво низки ГАЕС передбачається на водних об'єктах загальнодержавного значення, а саме на річках Дніпро, Дністер, Південний Буг, що вказує на важливе значення для країни передбачених Програмою заходів та, відповідно, на необхідність наукового дослідження впровадження таких заходів та врахування думки суспільства.

Отже, зазначена Програма є не лише справою невеликої групи гідроенергетиків, а справою всього народу. Потрібно забути давні радянські принципи: «партія приказала – народ скажет есть». Потрібно радитися із людьми, що процедурно передбачено нормами європейського права. Заповзятливим енергетикам забракло часу не лише на консультації із громадськістю, але навіть із фахівцями з питань геології, біорізноманіття, заповідної справи, історичної спадщини.

Таким чином, була порушена не лише Організаційна конвенція (див. розд. 2.1) та інші міжнародні угоди, до яких приєдналась Україна (див. розд. 2.2), але й низка Директив Європейського Союзу.

Директива № 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів та програм на навколишнє середовище зокрема передбачає:

- встановлення процедури визначення, які плани або програми потребують стратегічної екологічної оцінки та вимог про те, що плани або програми, щодо

яких стратегічна екологічна оцінка є обов'язковою, підлягають такій оцінці (ст.3);

- встановлення процедури консультацій з органами з питань охорони навколишнього середовища та процедури консультацій з громадськістю (ст. 6);
- досягнення домовленостей з сусідніми країнами щодо обміну інформацією та проведення консультацій (ст. 7).

У процесі підготовки та схвалення Програми були порушені статті 6 та 7, оскільки зазначені консультації не були належно проведені, а сусідні країни не були поінформовані про заплановані заходи на транскордонних річках у рамках Програми.

Всупереч положенням **Директиви № 2011/92/ЄС Про оцінку впливу окремих державних і приватних проектів на навколишнє середовище (кодифікація)** щодо встановлення вимог, за якими проекти, зазначені у Додатку I підлягають оцінці впливу на навколишнє середовище (ст.4), при розробленні Програми не було вжито заходів задля її проведення та отримання оцінки впливу на навколишнє природне середовище запланованих до будівництва об'єктів (ГЕС та ГАЕС), які становлять підвищену екологічну небезпеку.

Всупереч (ст.7) цієї ж Директиви, яка зобов'язує досягнути домовленостей з сусідніми країнами щодо обміну інформацією та проведення консультацій, Міненерговугілля, з порушенням пункту 5 Статті 8 Протоколу про стратегічну екологічну оцінку до Конвенції ЕСПО та всупереч Договору про співробітництво у сфері охорони і сталого розвитку річки Дністер, укладеного між КМУ та Урядом Молдови, ратифікованого Молдовою, не доклало зусиль для оповіщення Молдови стосовно намірів уряду України щодо здійснення будівництва 1–3 черги Дністровської ГАЕС та каскаду Верхньодністровських ГАЕС та не надало матеріалів оцінки впливу на навколишнє природне середовище, що викликало значну стурбованість Республіки Молдова.

Всупереч ст. 3 та 4 **Директиви № 2003/4/ЄС Про доступ громадськості до екологічної інформації**, які передбачають встановлення на практиці процедур доступу громадськості до екологічної інформації, не було гарантовано такий доступ, а також участь громадськості у процесі прийняття рішень стосовно Програми розвитку гідроенергетики на період до 2026 року.

Всупереч положенням **Директиви № 2003/35/ЄС Про участь громадськості у розробці деяких планів та програм, пов'язаних з навколишнім природним**

середовищем, які передбачають: встановлення механізмів інформування громадськості (ст. 2.2a та 2.2d); консультацій з громадськістю (ст. 2.2b та 2.3); врахування зауважень та пропозицій громадськості у процесі прийняття рішень (ст. 2.2c), жоден із зазначених механізмів не був на практиці реалізований у процесі підготовки, розгляду та схвалення Програми розвитку гідроенергетики на період до 2026 року

Директива № 2000/60/ЄС Про встановлення рамок діяльності Співтовариства у сфері водної політики, зокрема, передбачає:

- аналіз характеристик районів річкових басейнів (ст. 5);
- запровадження програм моніторингу якості води (ст. 8);
- підготовка планів управління басейнами річок, проведення консультації з громадськістю та публікація цих планів (ст. 13 і 14).

Жодних із перерахованих заходів не було здійснено у процесі підготовки, розгляду та схвалення Програми розвитку гідроенергетики на період до 2026 року.

Директива № 98/83/ЄС Про якість води, призначеної для споживання людиною, зі змінами і доповненнями, внесеними Регламентом (ЄС) № 1882/2003 і Регламентом (ЄС) 596/2009, зокрема, передбачає :

- встановлення стандартів для питної води (ст. 4 та 5);
- створення системи моніторингу (ст. 6 та 7);
- створення механізму надання інформації споживачам (ст. 13).

У разі виконання Програми, виконання зазначеної Директиви ЄС буде дуже ускладнено через суттєвий вплив гідротехнічних споруд на якість поверхневих вод, які є основним джерелом питного водопостачання

Директива № 2009/147/ЄС Про захист диких птахів зобов'язує здійснити:

- визначення та позначення спеціальних зон захисту різних видів птахів (ст.4.1);
- запровадження заходів для захисту мігруючих видів;
- загальну систему захисту усіх видів диких птахів зі спеціальною підкатегорією птахів, на які ведеться полювання, та заборони певних видів ловлі/забою птахів (статті 5, 6, 7, 8, 9(1) та 9.2).

Виконання Програми розвитку гідроенергетики призведе до руйнування природних оселищ диких птахів і ускладнить або унеможливить створення спеціальних зон захисту різних видів птахів відповідно до ст. 4.1. Директиви.

Директива № 92/43/ЄС Про збереження природного середовища існування, дикої флори та фауни, зі змінами і доповненнями, внесеними

Директивами №№ 97/62/ЄС, 2006/105/ЄС та Регламентом (ЄС) № 1882/2003, зокрема, передбачає:

- підготовку реєстру місць, призначення цих місць та встановлення пріоритетів управління ними (включаючи завершення реєстру потенційних територій Смарагдової мережі та впровадження захисних заходів та заходів управління ними) (ст. 4);
- запровадження заходів, необхідних для збереження таких місць (ст. 6);
- встановлення системи моніторингу природоохоронного статусу оселищ та видів (ст.11);
- встановлення суворого режиму захисту видів, зазначених у Додатку IV, які стосуються України (ст. 12).

Виконання Програми призведе до скорочення площ заповідних територій України, які мають увійти до **Смарагдової мережі Європи**. Загалом площа заповідних територій України у рази менша у порівнянні із розвинутими країнами Європи і становить лише 6,30% території держави [38].

В основі виділення територій, перспективних для включення до екологічної мережі ЄС NATURA 2000 відповідно до Директиви № 92/43/ЄС, лежить виділення оселищ (середовищ існування, біотопів тощо), яким характерна наявність відповідних складових (як біотичних, так і абіотичних), що визначають їхню особливу роль у збереженні умов виживання й розвитку популяцій видів, котрі потребують охорони. Проте цей підхід має обмежене застосування в Україні [39].

Руйнація природного русла річок, які є природними коридорами міграції диких тварин і птахів, а також середовищем їх існування, унеможливить виконання зобов'язань України у рамках Директиви № 92/43/ЄС і впровадження зазначеного підходу.

Доцільно звернути увагу на загрозову практику ухвалення рішень щодо конкретних заходів Програми і зокрема з будівництва Канівської ГАЕС.

Найперше слід зазначити, що термін дії документу «Оцінка впливу на навколишнє природне середовище», виготовленого у попередні роки для проекту будівництва Канівської ГАЕС вичерпався 17.10.2016 р., проте замовник проекту – ПАТ «Укргідроенерго» – провів тендер на виконання підготовчих робіт проекту будівництва Канівської ГАЕС [36]. Виграла тендер приватна компанія «Укргідробуд». Близько 0,5 млрд. грн. бюджетних коштів буде «закопано у землю» на підготовчі роботи. І це за умов виникнення нових обставин – ґрунтовних висновків вчених, які

застерігають про неприйнятність будівництва ГАЕС на Канівських дислокаціях, через непридатні геологічні умови для розміщення таких об'єктів (додаток 3).

Розглядаючи ухвалену Урядом України Програму розвитку гідроенергетики до 2026 року, було б не зайвим поцікавитись яким чином країни ЄС планують розвивати свою енергетику.

Відповідно до прогнозу Європейської ради з відновлювальних джерел енергії перспективи розвитку енергетики ЄС до 2050 р., є реальна можливість покриття потреби ЄС в енергії у 2050 році майже на 100% за рахунок відновлюваних джерел, в тому числі біомаси – 34%, сонячна енергії – 26%, геотермальної енергії 17%, енергії вітру – 13%, решти (6%) – інших ВДЕ. Водночас кінцеве енергоспоживання у 2050 р. (1050 млн. т н.е.) має скоротитися на 12% у порівнянні з 2020 р. (1200 млн. т н.е.) [40].

Зауважимо, що водночас із переходом на відновлювані джерела енергоефективність має суттєво зрости.

З огляду на наведений прогноз та оприлюднені плани розвитку енергетики країн ЄС зрозуміло, що обрано шлях переходу на відновлювальні джерела енергії і левову частку складатиме енергія, вироблена із біомаси і енергії Сонця (60%) і лише 6% всього обсягу виробленої енергії забезпечуватиметься ймовірно об'єктами гідроенергетики.

Таким чином, ЄС використовуватиме у першу чергу енергію біомаси, сонця, вітру, геотермальну енергію. Чому ж для гідроенергетики відводиться така мінімальна роль? Відмова від ядерної енергетики тут цілком очевидна і не обговорюється.

Відомо, що у Європі вже давно усвідомили величезну шкоду, яку об'єкти великої гідроенергетики створюють довкіллю і особливо на рівнинних річках. І законодавство ЄС у галузі енергетики спрямоване на мінімізацію негативного впливу об'єктів енергетики на довкілля.

3. ОЦІНКА ПОТЕНЦІЙНИХ НАСЛІДКІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ ТА НАСЕЛЕННЯ

Програма розвитку гідроенергетики на період до 2026 року акумулює в собі основні проекти будівництва гідроенергетичних проектів, що вже тривалий час викликають чи найбільшу стурбованість екологічної громадськості з огляду впливу промислових об'єктів на довкілля. Зокрема, це будівництво Канівської та розвиток Дністровської і Ташлицької гідроакумулюючих електростанцій і відносно нові виклики у вигляді будівництва каскаду із 6 ГЕС у верхів'ї Дністра.

Цілями Програми зазначаються «вдосконалення управління об'єктами гідроенергетики, підвищення рівня безпеки роботи ГЕС та ГАЕС із забезпеченням ефективного використання гідроенергетичного потенціалу України, підвищення стійкості, надійності та ефективності роботи Об'єднаної енергетичної системи (ОЕС) України, а також її інтеграції в Європейську енергосистему».

Оскільки реалізація Програми несе екологічні та соціальні наслідки для України, варто проаналізувати її, з метою виявлення відповідних негативних наслідків розвитку гідроенергетики.

Є підстави передбачати, що закладені в Програмі технічні рішення та дії можуть призвести до техногенних аварій та катастроф, нищівного впливу на поверхневі води, об'єкти природно-заповідного фонду та довкілля в цілому. Окрім того, можуть бути знищені історичні та культурні пам'ятки світового, національного та місцевого значення.

3.1 Методологічні підходи щодо оцінки можливих наслідків впровадження Програми

Для оцінки впливів ГАЕС на навколишнє середовище та досягнення передумов ухвалення подібних проектів необхідно окремо розглядати кожен проект з комплексною еколого-економічно-соціальною оцінкою. Більшість із зазначених у Програмі об'єктів уже не раз звертали на себе увагу експертів з охорони довкілля та активістів громадських організацій, проте зазначених комплексних оцінок проектів будівництва на державному рівні, із залученням фахівців за усіма дотичними напрямками, не було проведено.

Особливу увагу при оцінці таких проектів необхідно надавати водному режиму територій, впливу на біорізноманіття, впливам на геологічне середовище, питанням безпеки споруд, які належать як до потенційно небезпечних об'єктів так і до таких, що становлять підвищену екологічну небезпеку [6]. Також, необхідно розуміти різницю між спорудженням та експлуатацією ГАЕС: обидва ці процеси мають значні та довготривалі впливи на довкілля і, що важливо, різняться у цих впливах.

Загалом можна виділити такий перелік базових середовищ, які зазнають змін, та окремі впливи в результаті побудови ГАЕС:

- ландшафти;
- геологічне середовище;
- гідросфера (підземні води);
- гідросфера (поверхневі води);
- водні екосистеми;
- рибні організми;
- наземна рослинність;
- наземний тваринний світ;
- клімат і атмосфера;
- пилове забруднення;
- шумові впливи;
- електромагнітні впливи;

Види культурних та соціальних чинників, що потребують розгляду:

- затоплення територій населених пунктів;
- переселення місцевих жителів;
- якість життя;
- безпечність водосховищ;
- сільське господарство та розвиток сельбищних територій;
- естетичне (видиме середовище).

Для оцінки можна використати зведену шкалу рівнів та характеристик впливів, представлену у таблиці 3.1.

Очікувані орієнтовні рівні впливів наведені у додатку 4.

Таблиця 3.1 – Зведена шкала рівнів та характеристик впливів

Рівень	Опис (характер)
Позитивний вплив	Втручання впливатиме на елементи довкілля позитивним чином
Відсутній вплив	Зміни довкілля є мінімальними
Незначний вплив	Фізичні зміни і вплив на якість вражених елементів є дуже малими
Помірний вплив	Вплив є значним, за рахунок фізичних змін або через вплив на якість елементів, але не надзвичайним
Сильний вплив	Вплив є значним, але не руйнівним та в допустимих межах
Неприйнятний вплив	Згубний вплив на довкілля з перевищенням допустимих меж

Оцінка впливу на навколишнє середовище (ОВНС) проекту має включати ретельну оцінку змін компонентів довкілля за різними факторами і видами впливу, кількісні вимірювання можливих викидів/навантажень/збитків від спорудження та потенційної експлуатації об'єкту [41, 42]. Документ має включати розгляд альтернативних рішень, перелік потенційних видів пом'якшуючих заходів з їх обґрунтуванням, експертною оцінкою, та виділенням найбільш доцільних для використання на стадії будівництва та оперування станції, а також береться до уваги необхідність моніторингу кожного виду впливу.

Звісно, розгляд усіх цих аспектів має сенс лише для випадків законного впровадження ГАЕС країною, яка піклується про екологічний стан і благополуччя населення більше, ніж про економічну вигоду та інтереси так званих «девелоперів».

3.2 Огляд окремих об'єктів Програми

3.2.1 Дністровська ГАЕС

Дністровський комплексний гідровузол, до складу якого входить Дністровська ГАЕС, що будується, і функціонуючі Дністровська ГЕС та Дністровська ГЕС-2 (буферний гідровузол) [43, 44]. Дністровська ГЕС-2 розташована в районі с. Наславча Окницького району і займає понад 17 Га молдавської території. Проектна потужність Дністровської ГАЕС в турбінному режимі складає 2268 МВт (сім гідроагрегатів по 324 МВт, що робить її 4-ю за потужністю ГАЕС у світі), в насосному режимі – 2947

МВт. Будівництво станції було розпочато в 1983 р, в 1988 р. був затверджений проект, в 1993 р. проект пройшов перезатвердження, а в 1998 р. – міжнародну експертизу швейцарської інжинірингової компанії Elektrowat Engineering Services Ltd на замовлення Світового Банку.

Здача в експлуатацію 1-го гідроагрегату Дністровської ГАЕС планувалася в 1996 р. З 1 червня 2007 р. управління будівництвом Дністровської ГАЕС було передано ВАТ «Дністровська ГАЕС». Готовність гідротехнічних споруд Дністровської ГАЕС на липень 2009 р. оцінювалась в 98 %. З листопада 2009 р. 1-й гідроагрегат станції експериментально працював в насосно-генераторному режимі, і був практично введений в експлуатацію, а з 22 грудня 2009 р. агрегат працює офіційно. 27 жовтня 2012 р. було введено в експлуатацію верхню водойму Дністровської ГАЕС. 20 грудня 2013 р. був запущений 2-й гідроагрегат; 21 грудня 2015 р. було запущено в експлуатацію 3-й гідроагрегат. За Програмою проект Дністровської ГАЕС передбачає три черги: перша вже реалізована (тим не менше, Програмою ще передбачається внесення уточнень), друга включатиме в себе спорудження та введення в експлуатацію четвертого гідроагрегату протягом 2017-2019 рр., а третя – гідроагрегатів №5–7.

Вивчення економічних, екологічних, соціальних, правових та політичних аспектів проекту ДГАЕС виявило ряд його негативних наслідків. Державна екологічна експертиза проекту нарахувала 17 суттєвих зауважень до проекту, проте досі дозволяє будівництво.

Проект загрожує зменшенням стоку води, що може мати катастрофічні наслідки для пониззя Дністра, зокрема для плавневої системи, що охороняється Рамсарською конвенцією, а також викличе проблеми з питною водою у Одеському регіоні. Реалізація проекту може супроводжуватися негативними наслідками для місцевого населення. Введення в експлуатацію станції потребує переселення населення з території, що буде під впливом проекту. Крім того, решта місцевого населення буде змушена змінити звичний ритм життя внаслідок підтоплення сільськогосподарських земель, зміни рівня води в колодязях. Водночас не можна очікувати створення нових робочих місць для місцевого населення, оскільки Укргідроенерго переводить кадри до Новодністровська з Ташлицької ГАЕС. Важливим питанням є вплив на населення в пониззі Дністра, де очікуються погіршення стану, зокрема з питною водою. Серйозні ризики також пов'язані з тим, що верхній басейн ГАЕС (32,7 млн. куб м.) розташовано на ділянці з надзвичайно

складними геологічними умовами. Він розміщений на карстових порожнинах, де ще відбуваються новітні процеси карстоутворення (карстові лійки). Викликає також сумніви надійність запропонованого розробниками глиняно-плівкового екрану ложа водосховища ГАЕС. Висока сейсмічність місцевості оцінена до 8 балів за шкалою Ріхтера, зсувонебезпечність Дністровського та Сокирянського схилів в зоні будівництва призвела до того, що всі гідроспоруди комплексу вже мають тріщини, даючи підставу очікувати непрогнозовані наслідки з можливою великомасштабною техногенною катастрофою.

Окремі складності створює невизначеність державного кордону України з Молдовою, що проходить через територію гідрокомплексу, та претензії Молдовської сторони на 20% акцій Дністровської ГАЕС.

Проект порушує процедури державної екологічної експертизи, бо остання була затверджена без належного участі громадськості, зокрема без належних громадських слухань. Порушена також конвенція Еспо про оцінку впливу в транскордонному контексті, бо Україна досі не надала Молдові належних документів про вплив проекту на навколишнє середовище.

3.2.2 Канівська ГЕС

Проект будівництва електростанції, який було розроблено в 1985 р. Харківським Інститутом «Укргідропроєкт», згідно зі «Схемою розміщення ГЕС і ГАЕС на території європейської частини СРСР до 1990 року», містив обґрунтування доцільності і можливості спорудження напівпікової ГАЕС в центральній частині Об'єднаної Енергосистеми Півдня СРСР. Проект передбачав будівництво ГАЕС з добовим і тижневим регулюванням графіку навантаження енергосистеми потужністю в 3600 тис. кВт у складі 16-ти обертальних гідроагрегатів потужністю 225 і 250 тис. кВт в генераторному і насосному режимах відповідно [45, 46, 47].

Роботи з будівництва ГАЕС, які розпочалися в 1984 р., було призупинено в 1992 р. під час впровадження надзвичайних заходів зі стабілізації економіки України. За ініціативою ДАГК «Дніпрогідроенерго», яку було підтримано Міністерством енергетики України, мораторій на будівництво Канівської ГАЕС було скасовано розпорядженням КМУ від 19 квітня 1999 р. № 307-р. Таким чином, створено необхідні передумови для продовження будівельних робіт, але вони не відновились. Згідно з розпорядженням КМУ від 8 листопада 2007 р. № 965-р, будівництво ГАЕС планували відновити також в 2009 р. З часів поновлення проекту

у 2000-х, він перероблявся і проходив процедуру державної екологічної оцінки декілька разів. ПАТ Укргідроенерго довгі роки приховувало від громадськості матеріали оцінки впливу ГАЕС на навколишнє середовище та населення (матеріали ОВНС). Ці матеріали надано громадськості лише влітку 2015 р.

У процесі підготовки проекту порушувались процедури проведення державної екологічної експертизи, зокрема, матеріали ОВНС, розроблені ДП «Науково-дослідний інститут нафтопереробної та нафтохімічної промисловості «МАСМА», не містять усієї необхідної інформації та оцінок та не пройшли повноцінне громадське обговорення. Його розробники «не помітили» місцевих мешканців у с. Бучак, чії оселі або підлягатимуть зносу або залишаться без сполучення та будуть позбавлені водопостачання. У матеріалах ОВНС також повністю відсутній розділ про впливи на природно-заповідний фонд (ПЗФ), в той час як на відстані 1 км від будівництва починається територія Трахтемирівського регіонального ландшафтного парку, а на відстані приблизно 2 км розташовані території Канівського природного заповідника (а саме Зміїні острови, які можуть бути розмиті під впливом роботи ГАЕС).

Очевидні такі техногенні, екологічні та соціальні ризики проекту побудови Канівської ГАЕС:

- складні геологічні (зона Канівських дислокацій, тектонічні порушення, можливі зсуви ґрунту, руйнування берегів) умови будівництва та роботи станції, руйнування основних гідроспоруд ГАЕС, ризик техногенної катастрофи;
- підтоплення, що може негативно вплинути на умови життя населення та його доступ до питної води, підвищить ризики небезпечних геологічних процесів;
- ризики зараження питної води населення Канева, Черкас та інших міст;
- руйнування берегів Канівського водосховища та розмивання Зміїних островів, які є частиною Канівського заповідника;
- знищення археологічних пам'яток, які є повсюдно у зоні будівництва.

Великі сумніви викликає очікувана вартість проекту, яку Європейський Інвестиційний Банк (ЄІБ) оцінює у 1,2 млрд. євро.

Державна екологічна інспекція також попереджає про загрозові наслідки будівництва і функціонування Канівської ГАЕС

Виконуючий обов'язків Державної екологічної інспекції України М. Огерук у листі від 18.10.2013 №17/024 застерігає, що реалізація проекту будівництва Канівської ГАЕС, розробленого ще у 1985 р., може стати причиною значного погіршення екологічної ситуації регіону, яке виявлятиметься у зсувах ґрунту,

руйнуванні берегів Канівського водосховища, підтопленні територій, зараженні питної води для Канева, Черкас та міст вниз за течією Дніпра, розмиванні Зміїних островів, які є частиною Канівського природного заповідника у зоні будівництва. Регулярне нагромадження та випуск Канівської ГАЕС може призвести до підняття з дна Канівського водосховища 5,3 млн. т донних речовин, які містять також радіоактивні стронцій – 90 та цезій – 137. Це вплине на якість води нижче за течією. Будівництво ГАЕС завдасть непоправної шкоди унікальним об'єктам природно-заповідного фонду – Трахтемирівському ландшафтному регіональному парку та Зміїним островам.

Проте, всі ці та інші аргументи, не наведені тут через брак місця, не зупиняють затятих гідроенергетиків.

Варто врахувати ще той факт, що на запит громадськості (листопад 2016 р.) потенційні кредитори проекту не підтвердили своє рішення надати кредити для фінансування проекту будівництва Канівської ГАЕС. Так, Світовий Банк, Європейський Інвестиційний Банк та Європейський Банк Реконструкції та Розвитку досі вивчають можливість кредитування будівництва Канівської ГАЕС і ще остаточне рішення про фінансування не ухвалили, а KfW банк взагалі не залучений до процесу.

Тож дещо дивним виглядає той факт, що ПАТ «Укргідроенерго» не маючи підтвердження щодо фінансування всього проекту вже почало витратити близько 0,5 млрд. грн. на зведення першочергових об'єктів та споруд ГАЕС.

ПАТ «Укргідроенерго» прагне якнайскоріше розпочати будівництво, щоб освоїти кошти платників податків. Отже, є реальна загроза марнування державних фінансів.

3.2.3 Ташлицька ГАЕС

Ташлицька гідроакумулювальна електростанція, розташована біля м. Южноукраїнськ (Миколаївська область) та з'єднує Ташлицьке водосховище з Олександрівським водосховищем на річці Південний Буг. Майданчик Ташлицької гідроакумулювальної станції розташований на захід від районного центру м.Арбузинка, на три кілометри південніше від м. Южноукраїнська. ТГАЕС призначена для покриття пікових навантажень у південно-західній частині об'єднаної енергосистеми України, а також для забезпечення надійного базового режиму роботи Південно-Української АЕС. Станція є частиною Південноукраїнського

енергокомплексу, до складу якого також входять Південноукраїнська атомна електростанція та Олександрівська мала гідроелектростанція.

Спорудження станції почалося в 1981 році. На даний час проектом передбачена установка шести агрегатів 151/216,5 МВт із загальною потужністю 906 МВт в турбінному режимі і 1299 МВт — у насосному. Перший гідроагрегат Ташлицької ГАЕС був введений в експлуатацію 14 вересня 2006 р. в насосному (двигунному) режимі і почалося поступове заповнення водосховища ГАЕС, а 16 жовтня 2006 р. запущений в генераторному (турбінному) режимі. Другий гідроагрегат Ташлицької ГАЕС був запущений 21 липня 2007 р. в генераторному (турбінному) режимі, а 24 липня — у двигунному (насосному режимі). Введення в експлуатацію третього гідроагрегату планувалося в 2011 р. Добудову Ташлицької ГАЕС визначено в числі пріоритетних завдань державної політики у сфері забезпечення енергобезпеки України. Слід зазначити, що проект має невиправдані ризики, загрожує тотальним знищенням історичних та природних пам'яток національного та світового значення, і вже неодноразово викликав обурення і неабиякий резонанс в суспільстві [48].

Протистояння з цього питання триває 30 років. Основна ідея роботи ТГАЕС – підйом води (мільйонів кубометрів) з водосховища на висоту майже 100 метрів, зберігання у спеціальній верхній водоймі, і спуск її у час «пікових навантажень». Друга функція, яка не афішується проектантами – охолодження блоків Південноукраїнської атомної електростанції.

Досягнення цих цілей планується за рахунок:

- Затоплення надзвичайно цінних та рідкісних рослинних угруповань з ендемами та реліктами, деградації та зміни ландшафтів, зокрема, понад 1000 га територій, в т.ч. заповідних об'єктів – НПП "Бузький Гард" та Регіонального ландшафтного парку "Гранітно-степове Побужжя".
- Затоплення унікального для всього світу геологічного угруповання, що не опускалося під воду вже 60 мільйонів років.
- Втрати популяцій 10 видів рослин і тварин, що охороняються Червоною книгою України та міжнародними договорами (гвоздика та смілка бузькі, унікальна для всього світу мерингія бузька, вирезуб, марена та інші).
- Затоплення культурно-історичної пам'ятки українського народу – острова Гард, де стояло поселення найбільшої на Запоріжжі Буго-Гардівської паланки.

3.2.4 Каскад Верхньодністровських гідроелектростанцій

Згідно з оприлюдненим проектом, ПАТ «Укргідроенерго» (Міністерство енергетики та вугільної промисловості України) планує збудувати на Дністрі шість руслових та одну дериваційну ГЕС. П'ять із семи запланованих міні-гідроелектростанцій на Дністрі перебуватимуть (у разі їх побудови) в межах Національного природного парку «Дністровський каньйон», який у 2008 р. віднесено до переліку семи чудес України, 2 інші дві «зрізають» і залишають без води меандр у районі Устя, Незвиська та Раковця, заганняючи Дністер на цій ділянці в трубу й залишаючи сухе русло довжиною 17 км. Розрахунки забудовників ніяким чином не враховують те, наскільки останніми роками обмілила ріка в Україні загалом, і Дністер зокрема — на приватних обійстях у криницях значно знизилась рівні води [49].

Щодо можливих наслідків:

ГЕС Брідок-Синьків: при підпорі води на вісім метрів утворюється водосховище на 40 кв. км — при цьому ймовірно підтоплення городів або й будинків у Синькові та Зозулинцях, порушується режим Городоцько-Добровлянського та частково — Касперівсько-Городоцького іхтіологічних заказників. У зону затоплення потрапляють нижні частини розташованих на схилах ботанічних заказників: Стінка Городок-Костільники та Деренівська стінка (ботанічні пам'ятки природи, що на Тернопільщині), Синьківськакострицева степова ділянка, Урочище Криве.

ГЕС Литячі: утворюється водосховище на 24 кв. км, що призведе до підтоплення городів або й будинків у Хмелевій (Івано-Франківська область). Причому з Тернопільської сторони Дністер і прибережна смуга входять у межі НПП «Дністровський каньйон» із вилученням у користувачів.

ГЕС Вістря: утворюється водосховище на 26 кв. км. Наслідок — підтоплення городів або й будинків у селах Вістря та Смерклів, а також, найімовірніше, буде затоплено ботанічний заказник Теребіж біля с. Діброва, створений для збереження білоцвіту весняного, та Відслонення девону №2 в околицях с. Вістря (геологічна пам'ятка історії на Тернопільщині).

Через зарегулювання Дністра повністю змінюється його гідрологія. Зникають такі червонокнижні види риб, що люблять течію, як марена, вирезуб, чоп, стерлядь.

Устянська ГЕС: утворюється водосховище на 30 кв. км, і підтоплення городів або й будинків у Горошовій і Колодрібці.

ГЕС Монастирок: утворюється водосховище на 44 кв. км. Підтоплення городів або й будинків у селах Возилів, Сокирчин, Набережне, Долина.

ГЕС Заліщики (Печорна): утворюється водосховище на 28 кв. км. Відбудеться підтоплення городів або й будинків у Городниці, Передівані та Іване Золотому. Також у зону затоплення потрапляють нижні частини розташованих на схилах ботанічних заказників.

3.2.5 Каховська ГЕС-2

На сьогодні розроблено техніко-економічне обґрунтування, яким буде визначено місце розташування та параметри майбутніх споруд, склад та компонування основного обладнання тощо. Кошторисна вартість будівництва, за попередньою оцінкою, становить близько 420 млн. євро.

24 лютого 2016 р. у Новій Каховці у великій залі засідань виконкому відбулись громадські слухання щодо впливу на довкілля запланованого будівництва Каховської ГЕС-2 [50].

У переддень слухань було відзначено хвилювання громадськості, протести, акції та навіть обіцянки зірвати слухання. Причиною їх стала перспектива тимчасового переносу автомобільної дороги (разом із залізничною колією) на час будівництва, яка пролягатиме через сусіднє село Веселе. Люди хвилюються, що через це їхній бізнес (магазини і станція тех-обслу-говування) на нинішній ділянці траси згорнеться.

Під час слухань громадяни формулювали й інші питання. Багатьох турбувала, зокрема, загроза підтоплення придніпровського парку в Новій Каховці, затоплення острова Козацький, погіршення екологічної ситуації в Каховському водосховищі і в нижньому руслі Дніпра. Вони нагадували про те, що після будівництва ГЕС і створення водосховища останнє фактично перетворилося на величезне болото. Втім, як запевнили присутні представники ПАТ «Укргідроенерго», поява ГЕС-2 не змінить стан Каховського моря, проте суттєво посилить процеси самоочищення водних мас і навіть поліпшить якість води в русловій системі Дніпра.

Остаточний вплив ГЕС-2 на довкілля регіону ще потребує вивчення. Організатори слухань наголосили, що ОВНС майбутнього будівництва ще має пройти державну експертизу. А з її результатами пообіцяли ознайомити громадськість на наступних зустрічах. Що ж стосується самого будівництва, то його планується розпочати не раніше 2019 року, а завершити протягом 6 років.

Дослідники потенційних негативних наслідків проекту зазначають, що впливи на навколишнє середовище будуть подібні до тих, які спостерігалися після побудови Каховської ГЕС і є загальними для всіх об'єктів подібного типу: затоплення земель, що задіяні в сільському господарстві; зниження швидкості течії річки; уповільнення водообміну та самоочищення; підтоплення берегів; заболочування; розвиток зсувних процесів; зміни мікроклімату навколишнього середовища (температура зростає на 2 – 2,5°C). Специфічними пунктами вважаються можливість впливу на органічний світ пониззя Дніпра, а також впливи на деякі історичні пам'ятки регіону. Це, насамперед, стосується пам'яток історії Бериславського району. Видатні пам'ятки розташовані у селищі Козацькому – Дозорна Башта (вежа Вітовта) та маєток князя Трубецького [51].

3.3 Загально-наукові аспекти втілення Програми

Програма базується на принципах максимального використання природних ресурсів, без врахування як локальних, так і регіональних довкільних впливів. Програма пронизана тезами про «значний невикористаний потенціал річок». Водночас, Програма не враховує вплив існуючих об'єктів гідроенергетики на довкілля, який, зокрема, призвів до деградації основної водної артерії країни, її символу – річки Дніпро. Значний вплив гідроенергетичні об'єкти здійснюють і на інші великі річки України – Південний Буг та Дністер, які, як і Дніпро, потребують комплексної програми їх відновлення та збереження, а не подальшого освоєння «енергетичного потенціалу». Згадані водні артерії України, крім того, що є окрасою природи України, нашої культурної та історичної спадщини, мають виключне значення для питного водопостачання населення всієї країни. Практично всі значні міста країни (Київ, Харків, Дніпро, Одеса, Миколаїв, Запоріжжя, Херсон, Хмельницький, Вінниця) в більшій чи меншій мірі здійснюють водозабір із цих річок, що визначає їх стратегічне значення в питаннях забезпечення якості життя, здоров'я нації, в безпекових питаннях, пов'язаних із водопостачанням. Сучасний стан Дніпра, його перетворення, по-суті, на мертву воду, що проходить декілька технологічних циклів, створює реальні загрози для здоров'я і майбутнього української нації.

Принципи Програми розвитку гідроенергетики є відлунням минулого століття, які в цивілізованих країнах відійшли у минуле. Сучасний розвиток більшості країн базується на цілях еко-збалансованого розвитку (Sustainable Development Goals), що затверджені резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 25.09.2015 р. Їх метою є

встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь та збереження довкілля безпечним і здоровим. Ціль 6 «Чиста вода і санітарія» та Ціль 7 «Відновлювана і недорога енергія» безпосередньо пов'язані із станом річок та принципами їх використання у господарських цілях.

Згідно з текстом Програми, вона спрямована на забезпечення «сталого розвитку гідроенергетики». Але задля його досягнення країна має пожертвувати річками, екосистемами, що є не лише неприпустимим, а й злочинним щодо довкілля України, природної та культурної спадщини, мешканців країни та майбутніх поколінь українців. У Програмі здійснена маніпуляція поняттям «сталий розвиток гідроенергетики». Насправді, Програма жодним чином не враховує негативний вплив передбачених заходів на довкілля, а її реалізація призведе не до "сталого" розвитку гідроенергетики, а до занепаду територій, внаслідок руйнування довкілля, що є і середовищем існування людини.

Неприйнятність реалізації заходів Програми через їхню величезну шкоду довкіллю стверджується і провідними науковцями країни (Газета-2000 від 7.10.2016 р.). Базуючись на аналізі потенційних впливів передбачених заходів на довкілля та населення на прикладі р. Дніпро, наукова громада висловлює ґрунтовні застереження щодо недоцільності Програми. Аргументами недопустимості її реалізації зазначаються уразливість водних ресурсів, їх дефіцит, надважливе значення поверхневих вод для питного водопостачання в Україні, деградація надмірно зарегульованих річок. Згідно з висновками Інституту гідробіології НАН України, будівництво ГАЕС порушує ст. 96 Водного кодексу України, відповідно до якої *«Забороняється проектування і будівництво прямочесних систем водопостачання промислових підприємств, за винятком підприємств, які за технологією виробництва не можуть бути переведені на оборотне водопостачання»*.

Наукова громадськість України вважає за необхідне призупинити дію Програми розвитку гідроенергетики України до 2026 року, провести її публічні обговорення, виконати екологічні оцінки відповідно до чинного законодавства України, накласти мораторій на нове будівництво гідротехнічних споруд на рівнинних річках країни та, найголовніше, розглянути можливість поступового дезрегулювання дніпровського каскаду водосховищ.

Суттєві перестороги з боку експертів та науковців щодо потенційних впливів висловлені і до будівництва окремих найбільш резонансних гідроенергетичних об'єктів: Ташлицької та Канівської ГАЕС. Стосовно Ташлицької ГАЕС - це надмірна

зарегульованість Південного Бугу, ризики радіаційного забруднення поверхневих вод внаслідок сукупного впливу ЮУ АЕС та Ташлицької ГАЕС, підвищення рівня водосховища, наслідком якого є збільшення площі дзеркала поверхневих вод та їх випаровування, підтоплення прилеглих територій, затоплення порогів, що є природною системою очищення поверхневих вод, затоплення історичних пам'яток Бузького Гарду, затоплення територій ПЗФ, зміна ландшафтів, відсутність рибопропусків і т. ін.

Стосовно Канівської ГАЕС, суттєві перестороги пов'язані, зокрема, із геологічною будовою території потенційного будівництва (Додаток 3). Територія планованого будівництва розміщена на всесвітньовідомих канівських дислокаціях, де корінні породи залягають під різними кутами нахилу (навіть вертикально), що зумовлено їх переміщенням зонами розломів. В таких умовах велике будівництво взагалі протипоказане, а будівництво водосховищ, що здійснюють додаткові та досить значні навантаження, – в першу чергу. Велика маса води у водосховищі спричинить навантаження на дислоковані гірські породи та їх зміщення тріщинами. Цьому сприятимуть і вібраційні процеси, неминучі при спусках води. Ще одна загроза – землетруси, для активізації тріщин достатньо їх інтенсивності у 3 бали сейсмічної шкали.

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо:

в умовах порушеного стану річкових екосистем України, що час-від-часу характеризується як критичний,

враховуючи кліматичні зміни, що особливо гостро проявляються у останні роки і в першу чергу негативно впливають на річки,

беручи до уваги значення поверхневих вод у житті країни,

з огляду на наведені потенційні впливи можливої реалізації заходів Програми розвитку гідроенергетики до 2026 р.,

її реалізація є неприпустимою.

Енергетична галузь України зобов'язана переорієнтуватися на розвиток відновлюваних джерел енергії (сонячної та вітрової). Останні є значно більш ощадливими для довкілля порівняно із атомною, тепловою та гідроенергетикою. Їх потенціал в Україні є достатньо високим, але залишається невикористаним. Вартість виробленої електроенергії із ВДЕ вже досягла рівня традиційної енергетики, а в окремих випадках вартість вітроенергетики є нижчою.

В той же час вважаємо, що кожен окремий об'єкт гідроенергетичного будівництва потребує оцінювання потенційних наслідків реалізації, відповідно до процедури СДО, а під час його розгляду та затвердження не повинні бути знехтувані інші норми національного та міжнародного законодавства, що відбулося при розробленні та ухваленні Програми розвитку гідроенергетики.

ВИСНОВКИ

У процесі розробки і схвалення Програми розвитку гідроенергетики до 2026 р. було порушено численні норми національного та міжнародного екологічного законодавства, недотримані зобов'язання України, згідно з Угодою про Асоціацію України із ЄС, Договором про заснування Енергетичного Співтовариства.

За результатами проведеного аналізу, встановлено порушення положень Законів України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного та соціального розвитку України», «Про державні цільові програми», «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про екологічну експертизу», Порядку розроблення та виконання державних цільових програм, затвердженого постановою КМУ від 31.01.2007 р. № 106, Регламенту КМУ.

Порушення полягає в тому, що не було обґрунтовано необхідність розроблення Програми шляхом розроблення Проекту її концепції. Не було опубліковано в офіційних засобах масової інформації та розміщено на веб-сайті Міненерговугілля Проект концепції Програми. Не проведено громадські слухання Проекту концепції Програми та не проведено його погодження із заінтересованими ЦОВВ. Не проведено державної експертизи проекту Програми. Не було доопрацьовано проект Програми, відповідно до наданих Міністерством екології та природних ресурсів України зауважень.

Вищезазначене виключало не лише можливість схвалення (затвердження) Програми КМУ, а і можливість розгляду питання про її схвалення (затвердження). Крім того, подібні Програми, за умови дотримання всіх вище перерахованих вимог, мають затверджуватись Постановою КМУ, що передбачено його регламентом. Проте, КМУ було безпідставно схвалено Програму розпорядженням, чим порушено положення ч. 2 ст. 19 Конституції України.

В результаті аналізу також встановлено порушення національного законодавства стосовно прав громадськості на доступ до інформації про стан довкілля, участі у прийнятті рішень, що можуть впливати на стан довкілля, участі у громадських слуханнях, проведення громадської екологічної експертизи та інтереси збереження екологічного стану об'єктів природно-заповідного фонду та річок загальнодержавного значення, які підлягають впливу з реалізацією заходів, передбачених Програмою.

Програма суперечить базовим міжнародним угодам в сфері екологічного права, до яких приєдналася Україна. Варто зупинитися на деяких із них, для обґрунтування негайного зупинення виконання Програми.

Найперше – *Оргуська конвенція*. Відповідно до ст. 7 Оргуської Конвенції, кожна Сторона Конвенції забезпечує участь громадськості на принципах прозорості та справедливості у процесі підготовки планів і програм, пов'язаних з навколишнім середовищем. А відсутність гласності ухвалення рішень завжди асоціюється із корупцією. У випадку схвалення Програми, цього принципу не було дотримано.

Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (Конвенція Еспо) та Протокол до неї Про стратегічну екологічну оцінку. Сторони Конвенції зобов'язалися враховувати взаємозв'язок між різними видами економічної діяльності та їхніми екологічними наслідками, забезпечувати екологічно обґрунтований розвиток, розвивати міжнародну співпрацю в галузі оцінки впливу на довкілля, зокрема у транскордонному контексті; здійснювати політику, спрямовану на відвернення, зменшення значних шкідливих видів впливу на навколишнє середовище в цілому, та, зокрема, у транскордонному контексті, а також забезпечення їх моніторингу. Ці принципи не були дотримані. Наприклад, Республіка Молдова дуже стурбована планами України щодо розширення Дністровської ГАЕС та будівництва 6-ти гребель у верхів'ях ріки Дністер.

Приєднавшись до *Конвенції про всесвітню спадщину* та *Європейської ландшафтної конвенції*, Україна зобов'язалась забезпечити якомога ефективнішу охорону і збереження та активну популяризацію своєї культурної і природної спадщини, а також відновлення цієї спадщини. Проводити загальну політику, спрямовану на надання культурній і природній спадщині певних функцій у громадському житті. Сторони *Європейської ландшафтної конвенції* висловили зацікавленість у забезпеченні гармонійного розвитку, що базується на збалансованому співвідношенні між соціальними потребами, економічною діяльністю та довкіллям. Вони визнали, що ландшафт відіграє важливу суспільну роль у культурній, екологічній, природоохоронній та соціальній сферах і є ресурсом, який сприяє економічній діяльності; що його охорона, регулювання та планування може сприяти створенню нових робочих місць. Сторони визначили, що ландшафт є важливою складовою якості життя людини. На жаль, автори Програми не переймаються проблемою культурної і природної спадщини. Виконання Програми призведе до втрат неповторних скарбів українського народу і зокрема ландшафтів

Гардської паланки Гранітно-степового Побужжя та історичного села Бучак поблизу Канева.

Ухвалення Програми відбулося із повним нехтуванням положеннями статті 15 Глави III Розділу II Договору про заснування Енергетичного співтовариства, в якій зазначено, що після набрання чинності цим Договором будівництво та експлуатація нових електростанцій повинні відповідати нормативно-правовій базі Європейського Співтовариства в довкільній сфері.

Угода про асоціацію між ЄС і Україною включає в себе положення, пов'язані з гармонізацією української законодавчої бази до законодавства ЄС в галузі як енергетики, так і охорони довкілля, які, не враховані Програмою. Зокрема, не проведено Стратегічну довкільну оцінку Програми, консультації з органами охорони довкілля, обмін інформації з сусідніми країнами (Директива № 2001/42/ЄС); не проведено оцінку впливу на довкілля передбачених заходів (Директива № 2011/92/ЄС); не забезпечено доступ громадськості до екологічної інформації (Директива № 2003/4/ЄС); не було забезпечено інформування громадськості та проведення консультацій із громадськістю (Директива № 2003/35/ЄС); не враховано умови річкових басейнів та басейновий принцип управління водними ресурсами (Директива № 2000/60/ЄС). Реалізація Програми ускладнює дотримання стандартів для питної води з поверхневих джерел (Директива № 98/83/ЄС); призведе до руйнування природних оселищ диких птахів (Директива № 2009/147/ЄС); викличе руйнацію природного русла річок, які є природними коридорами міграції диких тварин і птахів, а також середовищем їх існування, унеможливить виконання зобов'язань України у рамках Директиви № 92/43/ЄС.

Посилаючись на неоприлюднені "оціночні розрахунки" скорочення викидів забруднюючих речовин внаслідок «умовного заміщення» об'єктами гідроенергетики теплоенергетичних, Програма безпідставно переключає увагу з проблеми модернізації ТЕС та ТЕЦ, які далі залишаються у зношеному стані, до питань начебто більш «екологічних» проектів гідроенергетики. Такий підхід є небезпечним, зокрема, з точки зору виконання зобов'язань країни відповідно до Директиви 2001/80/ЄС.

Аналіз відповідності заходів Програми цілям європейської політики і взятих на себе державою України зобов'язань відповідно до угод із ЄС, свідчить про необхідність розробки процедурних кроків з приведення як Програми розвитку

гідроенергетики, так і наступних енергетичних програм до норм європейського права в докільному контексті. Україна потребує формування потужного експертного кола для розробки стратегії розвитку енергетичного сектору, в тому числі і гідроенергетики, яка б базувалась на європейських принципах, а не суперечила їм, як це є в Програмі розвитку гідроенергетики. Плани щодо розвитку гідроенергетики України невідкладно мають бути переглянуті, відповідно до енергетичних та екологічних стандартів ЄС, які зобов'язується інтегрувати Україна.

Заходи Програми не відповідають глобальним цілям розвитку до 2030 р., що затверджені резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 25.09.2015 р. Зокрема, це стосується доступу до чистої питної води (ціль 6), розвитку відновлюваних джерел енергії (ціль 7), захисту всесвітньої культурної і природної спадщини (ціль 11).

Річкові екосистеми України зазнають інтенсивного антропогенного впливу через продовження радянської практики хижацької експлуатації природних ресурсів. Їх стан погіршується та характеризується як критичний. Враховуючи глобальну зміну клімату, інтенсивність якої зросла впродовж останніх років, та її негативний вплив найперше на водні ресурси планети, беручи до уваги значення поверхневих вод у житті країни, а також з огляду на можливі наслідки, здійснення Програми є неприпустимим.

В сучасних умовах глобальних кліматичних змін, фізичного та хімічного забруднення, знищення біотопів, втрати природних екосистем у результаті антропогенної діяльності, мова йде про загрозу як всім живим організмам, так і розвитку держави та суспільства. Сьогодні вимагає, щоб фінансово-економічне обґрунтування будь-якої діяльності, включаючи інвестиційну, включало також оцінку ризиків, вплив на довкілля, при потребі – стратегічну довкільну оцінку. Це також означає, що концепт ризиків, які задекларовані у багатьох законах України як один з основних засобів оцінки небезпек, повинен реально стати методологічною основою аналізу, прогнозування та регулювання небезпек та загроз у країні. Стратегічним викликом для України є потреба в запровадженні методології збалансованого розвитку та «зеленої» економіки в Україні.

У такому аспекті забезпечення екобезпеки – один з фундаментів збалансованого розвитку. Потрібні цивілізовані процедури, виховання людей, зрозумілі умови діяльності, але пріоритетом має бути людина і природне довкілля. І у цьому буде і шана традицій, і європейськість. Внутрішнім стрижнем прийняття будь-яких рішень, що торкаються довкілля, має стати екоімператив. Такий

екоімператив в статусі конституційного принципу і закону має передбачати врахування і запобігання небажаних чи небезпечних довкільних наслідків щодо будь-якої діяльності. І тоді ми отримуємо ще один шанс вижити і зберегтись як нація і держава.

Вітчизняна енергетика потребує розроблення нового концепту розвитку на засадах еко-збалансованості, із врахуванням не лише економічних чинників, але і соціальних та довкільних. Інструментом прогнозування довкільних ефектів реалізації різних сценаріїв розвитку ситуації є стратегічна довкільна оцінка. Енергетична галузь України має переорієнтуватися на розвиток відновлюваних джерел енергії (сонячної та вітрової), які є значно більш ощадливими для довкілля порівняно із атомною, тепловою та гідроенергетикою. Потенціал ВДЕ в Україні є достатньо високим, але залишається невикористаним. Вартість виробленої електроенергії із ВДЕ вже досягла рівня традиційної енергетики, а в окремих випадках вартість вітроенергетики є нижчою. В той же час, кожен окремий об'єкт гідроенергетичного будівництва потребує оцінювання потенційних наслідків реалізації відповідно до процедури стратегічної довкільної оцінки та з врахуванням методології екосистемного підходу, а під час його розгляду та затвердження не повинні бути знехтувані інші норми національного та міжнародного законодавства – так, як це відбулося при розробленні та ухваленні Програми розвитку гідроенергетики.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 липня 2016 р. № 552-р «Про схвалення Програми розвитку гідроенергетики на період до 2026 року». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/552-2016-%D1%80>.
2. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного та соціального розвитку України». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1602-14>.
3. Закон України «Про засади державної регіональної політики». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/156-19>.
4. Закон України «Про державні цільові програми». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1621-15>.
5. Порядок розроблення та виконання державних цільових програм. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 31.01.2007 року № 106 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/615-2011-%D0%BF>.
6. Перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2013 р. № 808 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/808-2013-%D0%BF>.
7. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/848-19>.
8. Регламент Кабінету Міністрів України. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 18 липня 2007 р. № 950 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/950-2007-%D0%BF>.
9. Закон України «Про інформацію». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
10. Закон України «Про доступ до публічної інформації». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>.
11. Порядок проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики. Затверджено постановою

Кабінету Міністрів України від 03 листопада 2010 р. № 996 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF>.

12. Закон України «Про екологічну експертизу». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/45/95-%D0%B2%D1%80>.

13. Порядок залучення громадськості до обговорення питань щодо прийняття рішень, які можуть впливати на стан довкілля. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 29 червня 2011 р. № 771 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/771-2011-%D0%BF>.

14. Закон України «Про Кабінет Міністрів України». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/794-18>.

15. Конституція України. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

16. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>.

17. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.

18. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_015.

19. Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_272.http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_015

20. Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (Берн, 19 вересня 1979 року). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_032.

21. Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_136.

22. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_089.
23. Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_164.
24. Конвенції з охорони та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_273.
25. Європейська ландшафтна конвенція – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_154.
26. Протокол про стратегічну екологічну оцінку до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті [ратифіковано Законом № 562-VIII від 01.07.2015.]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_b99.
27. Україна та Молдова співпрацюватимуть у галузі охорони і сталого розвитку басейну Дністра. Новини Кабінету Міністрів України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245837768&cat_id=244277212.
28. Меморандум між Україною та Європейським Союзом про порозуміння щодо співробітництва в енергетичній сфері. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_694.
29. Протокол про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства. Протокол ратифіковано Законом N 2787-VI (2787-17) від 15.12.2010, ВВР, 2011, N 24, ст.170. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_a27.
30. Договір про заснування Енергетичного Співтовариства. Дата набрання чинності для України: 01.02.2011. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_926.
31. Угода про асоціацію з Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії та їх державами-членами (ратифіковано із заявою Законом № 1678-VII від 16.09.2014). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

32. Україна та ЄС розширяють співпрацю в енергетичній сфері. Новини сайту Кабінету Міністрів України від 24.11.2016 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=249524647&cat_id=244276429.
33. Постанова Верховної Ради України від 15.11.2016 № 1733-VIII Про Звернення Верховної Ради України до парламентів та органів виконавчої влади держав - членів Європейського Союзу стосовно посилення співпраці у галузі енергетичної безпеки та потенційних ризиків реалізації проектів з будівництва транзитних газопроводів в обхід України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1733-19>.
34. Енергетична стратегія України на період до 2030 р. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 1071. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0002120-13>.
35. Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року. Затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 р. № 902. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/902-2014-%D1%80/paran10#n10>.
36. Канівська ГАЕС. Будівництво першочергових об'єктів та споруд. (ДК 021:2015, код. 45300000-0 Будівельно-монтажні роботи). Оголошення про проведення відкритих торгів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://prozorro.gov.ua/tender/UA-2016-10-13-000361-c/>.
37. Annex 20/14lh MC/14-10-2016 DECISION OF THE MINISTERIAL COUNCIL OF THE ENERGY COMMUNITY D/2016/11/MC-EnC: on the establishment of the list of projects of Energy Community interest ('Energy Community list') – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – https://www.energy-community.org/portal/page/portal/ENC_HOME/DOCS/4364428/3F0F3A8CCB9D11D9E053C92FA8C017ED.pdf.
38. Природно-заповідний фонд України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pzf.menr.gov.ua/>.
39. Інформаційно-аналітичні матеріали та пропозиції міністерства екології та природних ресурсів України до рекомендацій слухань комітету верховної ради України з питань екологічної політики, природокористування та

ліквідації наслідків чорнобильської катастрофи з питання «Аналіз стану природно-заповідного фонду України». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://pryroda.in.ua/lystopad/files/2015/02/analizpzf022015.pdf>.

40. Гелетуха Г.Г., Желєзна Т.А., Праховнік А.К. Аналіз енергетичних стратегій країн ЄС та світу і ролі в них відновлюваних джерел енергії. Аналітична записка БАУ №13. 1 грудня 2015 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uabio.org/img/files/docs/uabio-position-paper-13-ua.pdf>.

41. Environmental Impacts of Pumped Storage Hydro Power Plants / Filip Patocka // Norwegian University of Science and Technology. – June 2014. – P. 113. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:749989/FULLTEXT01.pdf>.

42. HEBEI ZHANGHEWAN PUMPED STORAGE PROJECT IN THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA. SUMMARY ENVIRONMENTAL IMPACT ASSESSMENT. – 2002. – P. 26. – Режим доступу: <https://www.adb.org/sites/default/files/project-document/71152/hebei-zhanghewan.pdf>.

43. Дністровська ГАЕС. / Вікіпедія – вільна енциклопедія. Дата оновлення: 14.07.2016. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Дністровська_ГАЕС.

44. Добудова Дністровської ГАЕС / Національний екологічний центр України. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://necu.org.ua/dniester/http://necu.org.ua/dniester/>.

45. Канівська ГАЕС / Вікіпедія – вільна енциклопедія. Дата оновлення: 21.11.2016. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Канівська_ГАЕС.

46. Будівництво Канівської ГАЕС / Національний екологічний центр України. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://necu.org.ua/kanivgaes-2/http://necu.org.ua/kanivgaes-2/>

47. Маклюк Ю. Акумулятор за 12 мільярдів гривень. Канівська ГАЕС: заяви, ризики, альтернативи / Юлія Маклюк // Природа України. Дата оновлення: 14.01.2008 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://pryroda.in.ua/blog/akkumulyator-za-12-milyardiv-griven/http://pryroda.in.ua/blog/akkumulyator-za-12-milyardiv-griven/>.

48. Звіт «Експертне дослідження матеріалів оцінки впливу на навколишнє середовище Південно-Української АЕС та Ташлицької ГАЕС щодо ризиків та

альтернатив (заключний) : Звіт про НДР, Національний Авіаційний Університет / наук. керівник В. М. Гавриленко. – К., 2016. – 53 с.

49. Здоровило Т. ЧИ «ГРІТИМЕ» ТАКЕ СВІТЛО: УКРАЇНА ПЛАНУЄ ЗАГАТИТИ ДНІСТЕР, «УМОСТИВШИ» НА НЬОМУ СІМ ГЕС / Тарас Здоровило // Офіційний сайт ПП «Україна Молода». Дата оновлення: 17.08.2016. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.umoloda.kiev.ua/number/3035/159/102366/><http://www.umoloda.kiev.ua/number/3035/159/102366/>.

50. Батурін О. ПРИСТРАСТІ НАВКОЛО «КАХОВСЬКОЇ ГЕС-2» / Олег Батурін // Незалежна газета Херсонщини "Новий день". Дата оновлення: 03.03.2016. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.newday.kherson.ua/index.php/component/content/article/3-jekonomika/3288--l-2r.html><http://www.newday.kherson.ua/index.php/component/content/article/3-jekonomika/3288--l-2r.html>.

51. Курило О. КАХОВСЬКА ГЕС – 2: НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ ЇЇ БУДІВНИЦТВА / Олександр Курило // Центр Досліджень Українського Прикордоння. Дата оновлення: 24.05.2016. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://sufont.org/uk/bachennya-regonalnogo-rozvitku/152-kahovska-ges-2-negativn-nasltdki-budvnicztva>.

ДОДАТОК 1. ЗАУВАЖЕННЯ МІНПРИРОДИ ДО ПРОЕКТУ ПРОГРАМИ



МІНІСТЕРСТВО ЕКОЛОГІЇ ТА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ (Мінприроди України)

вул. Митрополита Василя Липківського, 35, Київ, 03035; тел.: (044) 206-31-00, (044) 206-31-64;
факс: (044) 206-31-07; E-mail: secretar@menvr.gov.ua; Код ЄДРПОУ 37552996

№ _____
на № 03/15-6390 від 16.06.2016
22033/0/1-16 від 14.06.2016
22033/4/1-16 від 29.06.2016

**Міністерство енергетики та
вугільної промисловості**

Про погодження проекту розпорядження
Кабінету Міністрів України

Міністерство екології та природних ресурсів України розглянуло проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Програми розвитку гідроенергетики на період до 2026 року» (далі – проект Програми), розроблений Міністерством енергетики та вугільної промисловості, та повідомляє.

Відповідно до статті 14 Закону України «Про екологічну експертизу» державні інвестиційні програми, проекти схем розвитку і розміщення продуктивних сил, розвитку окремих галузей економіки підлягають обов'язковій державній екологічній експертизі.

Процедура проведення державної екологічної експертизи визначена Порядком передачі документації на державну екологічну експертизу, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 31.10.1995 № 870 «Про Порядок передачі документації на державну екологічну експертизу».

Крім того, згідно із частиною 3 статті 39 Закону України «Про екологічну експертизу» забороняється реалізація проектів і програм чи діяльності без позитивних висновків державної екологічної експертизи.

Однією з цілей проекту Програми є зменшення споживання органічних паливних ресурсів і техногенного навантаження на довкілля. Разом з тим, у розділі 4 Програми (сторінки 7 – 8) мова йде про регулювання добових графіків навантаження ОЕС України шляхом залучення для такого регулювання енергоблоків різної потужності. При цьому не йде мова про зменшення споживання органічних паливних ресурсів (вугілля, природний газ), оскільки ГАЕС є споживачами електроенергії.

Мінприроди не погоджується із запропонованим в частині розділів 5.1 – 5.4 проекту Програми будівництвом Дністровської ГАЕС (1 – 3 черга), Канівської ГАЕС у зв'язку з відсутністю оцінки впливу на

0011130

Мінприроди
№95/1-В/6360-16 від 06.07.2016



довкілля чи об'єкти природно-заповідного фонду, які знаходяться в зоні впливу ГАЕС.

Також Мінприроди не погоджується із запропонованим в частині розділу 5.5 проекту Програми будівництвом Ташлицької ГАЕС, оскільки її будівництво буде мати негативний вплив на національний природний парк «Бузький Гард», що пов'язаний із знищенням частини території парку, яка буде затоплена у зв'язку з підняттям рівня Олександрівського водосховища в проектному обсязі на відмітку НІР – 20,7 м.

Крім того не можемо погодитися із передбаченим у розділі 5.8 проекту Програми будівництвом каскаду Верхньодністровських ГЕС.

У разі здійснення зазначеного будівництва буде знищено всі прируслові та руслові природні комплекси національного природного парку «Дністровський каньйон», частину природних комплексів національного природного парку «Хотинський» та Галицького національного природного парку, низку об'єктів природно-заповідного фонду інших категорій.

Території вищезазначених національних природних парків передбачається включити до Смарагдової мережі Європи, створення якої на території України передбачено Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Порушення природного стану цих об'єктів може призвести до зриву виконання зобов'язань України перед ЄС.

Окремі положення проекту Програми потребують додаткового опрацювання з метою забезпечення дотримання вимог природоохоронного законодавства як національного так і міжнародного.

Наміри України побудувати каскад гідроелектростанцій на українській частині басейну р. Дністер можуть мати і політичні наслідки. Так, 29 листопада 2012 року у м. Рим під час 6-ї сесії Наради Сторін Конвенції про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер Україною і Молдовою був підписаний Договір між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Молдова про співробітництво у сфері охорони і сталого розвитку басейну річки Дністер. Договір укладено з метою забезпечення координації спільних дій України і Молдови, спрямованих на розв'язання нагальних транскордонних екологічних проблем, забезпечення сталого екологічного і соціально-економічного розвитку усього басейну р. Дністер. Договір вже ратифікований Молдовою, вживаються заходи щодо його ратифікації Україною. Наміри будівництва 1 – 3 черги Дністровської ГАЕС та, особливо, каскаду Верхньодністровських ГЕС викликають значну стурбованість Республіки Молдова з огляду на обмеженість у доступі до водних ресурсів, особливо у посушливий період. Крім цього, це потребуватиме проведення міжнародних консультацій в частині дотримання вимог Конвенції Еспо.

З огляду на зарегульованість русла р. Дністер, через запропоноване проектом Програми будівництво ГЕС та їх можливий вплив на гідрологічну ситуацію нижче за течію, вважаємо доцільним за участі Держводагентства та наукових установ за відповідним напрямом провести окремі більш ґрунтовні дослідження.

Ураховуючи зазначене, проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Програми розвитку гідроенергетики на період до 2026 року» може бути погоджений Мінприроди за умови:

проведення державної екологічної експертизи проекту Програми відповідно до вимог статті 14 Закону України «Про екологічну експертизу»;

оцінки впливу на довкілля чи об'єкти природно-заповідного фонду, які знаходяться в зоні впливу об'єктів гідроенергетики, будівництво яких заплановано проектом Програми;

забезпечення дотримання міжнародних зобов'язань України, зокрема в частині проведення міжнародних консультацій стосовно об'єктів, які можуть мати транскордонний вплив згідно процедур, передбачених Конвенцією Еспо та з урахуванням Договору між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Молдова про співробітництво у сфері охорони і сталого розвитку басейну річки Дністер, підписаного 29 листопада 2012 року у м. Рим.

Міністр



Олег СЕМЕРАК

**ДОДАТОК 2. РІШЕННЯ РАДИ МІНІСТРІВ ЕНЕРГЕТИЧНОГО СПІВТОВАРИСТВА
D/2016/11/MC-ENC ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ СПИСКУ ПРОЄКТІВ ЕНЕРГЕТИЧНОГО
СПІВТОВАРИСТВА**



Annex 20/14th MC/14-10-2016

**DECISION OF THE MINISTERIAL COUNCIL
OF THE ENERGY COMMUNITY**

D/2016/11/MC-EnC: on the establishment of the list of projects of Energy Community interest ('Energy Community list')

THE MINISTERIAL COUNCIL OF THE ENERGY COMMUNITY,

Having regard to the Treaty establishing the Energy Community ('The Treaty'), and in particular Articles 2, 26, 27, 82 thereof,

Having regard to the Decision of the Ministerial Council of the Energy Community D/2015/09/MC-EnC on the implementation of Regulation (EU) No 347/2013 of the European Parliament and of the Council on guidelines for trans-European energy infrastructure, and in particular Article 3, paragraph 4 of this Regulation, as adopted in the Energy Community.

Having regard to the proposal from the European Union,

Whereas:

- (1) On 16 October 2015 the Ministerial Council of the Energy Community adopted a Decision¹ on the implementation of the Regulation (EU) No 347/2013 of the European Parliament and of the Council on guidelines for trans-European energy infrastructure.
- (2) Under Article 82 of the Treaty measures are to be proposed by a Party or the Secretariat.
- (3) Projects proposed for the inclusion in the list of projects of the Energy Community interest ("PECI") have been assessed by the Groups and meet the criteria laid down in the Regulation.
- (4) The preliminary list of PECIs was agreed by the Groups at technical-level meetings. Following the positive opinion of the Energy Community Regulatory Board ("ECRB") on the consistent application of the assessment criteria and the cost/benefit analysis, proposed list was discussed and agreed upon in the 43rd meeting of the Energy Community Permanent High Level Group ("PHLG") on the 13th October 2016 and this Decision was finalised and endorsed by the PHLG acting for this purpose as a decision-making body.
- (5) Organisations representing relevant stakeholders, including producers, distribution system operators, suppliers, and consumer and environmental protection organisations were consulted on the projects proposed for the inclusion in the Energy Community list.
- (6) The inclusion of PECI list is without prejudice to the outcome of the relevant environmental assessment and permit procedure. Under Article 5(8) of the adopted Regulation, a project that does not comply with Energy Community law may be removed from the Energy Community list. The implementation of PECIs, including their compliance with the Energy

¹ Decision D/2015/09/MC-EnC

Community legislation, should be monitored in accordance with Article 5 of that Regulation.

- (7) Pursuant to the second paragraph of Article 3(4) of the adopted Regulation, the Energy Community list is established every two years by way of a Decision under Title III of the Treaty.

HAS ADOPTED THIS DECISION:

Article 1

The list of PECIs is adopted as set out in the Annex to this Decision.

Article 2

This Decision shall enter into force on the day of its adoption.

The Decision is addressed to the Adhering Parties, to the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo² and to the Member States referred to in Article 27 of the Energy Community Treaty.

Done in Sarajevo on 14 October 2016

For the Presidency

A handwritten signature in black ink, appearing to be "Leon", written over a dotted line.

² This designation is without prejudice to positions on status, and is in line with UNSCR 1244 and the ICJ Opinion on the Kosovo declaration of independence.

ANNEX

List of PECl in Electricity

- Transbalkan corridor consisting of the following five PECl projects:
 - (E1_1) 400 kV OHL Resita (Romania) - Pancevo (Serbia)
 - (E1_1) 400 kV OHL Kragujevac (Serbia) – Kraljevo (Serbia)
 - (E1_1) 400 kV OHL Obrenovac (Serbia) - Bajina Basta (Serbia)
 - (E1_1) 400 kV OHL (Bajina Basta (Serbia) - Visegrad (Bosnia and Hercegovina) - Pljevlja (Montenegro)
 - (E1_3) Grid section in Montenegro
- (E1_13) Interconnection between Albania and former Yugoslav Republic of Macedonia; 400 kV OHL Bitola-Elbasan

List of PECl in Gas

- (Gas_09) Serbia - Bulgaria Interconnector
- (Gas_11) Serbia - former Yugoslav Republic of Macedonia Interconnector
- (Gas_13) Albania - Kosovo¹ Interconnector

List of PECl in Oil

- (Oil_01) Ukraine - Poland oil pipeline (Brody - Adamowo)

¹ This designation is without prejudice to positions on status, and is in line with UNSCR 1244 and the ICJ Opinion on the Kosovo declaration of independence.

ДОДАТОК 3. ВИСНОВОК ЩОДО ГЕОЛОГІЧНИХ УМОВ ДІЛЯНКИ БУДІВНИЦТВА КАНІВСЬКОЇ ГАЕС



НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ГЕОЛОГІЧНИХ НАУК

м. Київ, вул. Олесе Гончара, 55-Б
Тел.: 486-94-46 Факс: (044)486-93-34
Для телеграм: Київ-54, Геологія
E-mail: info@igs-nas.org.ua

07.11.2016 № 72539/16
На № _____ від _____

Українська академія наук
Відділення стратегічного розвитку
України

Ознайомившись з матеріалами щодо будівництва Канівської ГАЕС в районі с.Бучак зобов'язаний заявити наступне.

Район, де планується розмістити будівництво ГАЕС, характеризується надзвичайно складною геологічною будовою. Всьому геологічному світу він відомий як Канівські дислокації, де корінні породи залягають під різними кутами нахилу (навіть вертикально), що зумовлено їх переміщенням по зонах розломів. В таких районах взагалі велике будівництво протипоказано. Велика маса води у водосховищі спричинить додаткову навантаження на дислоковані породи і їх зміщення по тріщинах. Цьому сприятимуть і вібраційні процеси, неминучі при спуску води. Ще одна загроза – землетруси, які, як відомо, час від часу відмічаються в Україні. Для активізації тріщин буде достатньо і 3 балів, тому моє відношення до будівництва Канівської ГАЕС в районі селі Бучак, з огляду на зазначене, негативне.

Директор Інституту
геологічних наук НАН України
академік НАН України


П.Ф.Гожик

ДОДАТОК 4. ОРІЄНТОВНІ РІВНІ ВПЛИВІВ НА ДОВКІЛЛЯ ПІД ЧАС ЕКСПЛУАТАЦІЇ ГЕС/ГАЕС

Фактор	Без застосування пом'якшуючих заходів та технологій	Із застосуванням пом'якшуючих заходів та технологій
Ландшафти	Сильний вплив	Помірний вплив
Геологічне середовище	Сильний вплив	Помірний вплив
Гідросфера (підземні води)	Сильний вплив	Помірний вплив
Гідросфера (поверхневі води)	Сильний вплив	Помірний вплив
Водні екосистеми	Сильний вплив	Пом'якшення паліативне або неможливе
Рибні організми	Сильний вплив	Для деяких видів пом'якшення неможливе
Наземна рослинність	Сильний вплив	Сильний вплив
Наземний тваринний світ	Помірний вплив	Помірний вплив
Клімат і атмосфера	Регіональний вплив	Пом'якшення можливе на етапі вибору майданчика
Пилове забруднення	Помірний вплив	Незначний вплив
Шумові впливи	Незначний вплив	Незначний вплив
Електромагнітні впливи	Незначний вплив	Незначний вплив
Затоплення територій населених пунктів	Неприйнятний вплив	Сильний вплив
Переселення місцевих жителів	Неприйнятний вплив	Сильний вплив
Якість життя	Помірний/сильний вплив	Помірний /сильний вплив
Безпечність водосховищ	Сильний вплив	Помірний вплив
Естетика (видиме середовище)	Сильний вплив	Помірний вплив
Сільське господарство	Сильний вплив	Помірний вплив
Розвиток сільбищних територій	Помірний вплив	Незначний вплив

ДОДАТОК 5. ВИБРАНІ ПОЛОЖЕННЯ ОКРЕМИХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ ДОКУМЕНТІВ, ЯКІ ПОРУШУЮТЬСЯ ПРОГРАМОЮ РОЗВИТКУ ГІДРОЕНЕРГЕТИКИ

№	Назва акту	Статті, пункти
1.	Конституція України	Статті 3, 13, 19, 50
2.	Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»	Стаття 11 «Захист прав громадян України у галузі охорони навколишнього природного середовища»
3.	Закон України «Про природно-заповідний фонд»	Стаття 6 «Охорона територій та об'єктів, що мають особливу екологічну, наукову, естетичну, господарську, а також історико-культурну цінність» Стаття 20 «Статус і завдання національних природних парків» Стаття 64 «Види відповідальності за порушення законодавства про природно-заповідний фонд»
4.	Закон України «Про екологічну експертизу»	Стаття 10 «Гласність екологічної експертизи» Стаття 11 «Участь громадськості в процесі екологічної експертизи» Стаття 13 «Державна екологічна експертизи» Стаття 14 «Об'єкти державної екологічної експертизи» Стаття 16 «Громадська екологічна експертиза» Стаття 39 «Висновки державної екологічної експертизи» Стаття 50 «Правопорушення в галузі екологічної експертизи»
5.	Закон України «Про Кабінет Міністрів України»	Стаття 3 «Принципи діяльності Кабінету Міністрів України» Стаття 20 «Основні повноваження Кабінету Міністрів України»
6.	Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного та соціального розвитку України»	Стаття 5 «Розробка прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку»
7.	Закон України «Про державні цільові програми»	Стаття 5 «Основні стадії розроблення та виконання державної цільової програми» Стаття 6 «Ініціювання розроблення державної цільової програми та громадське обговорення концепції програми» Стаття 9 «Розроблення проекту державної цільової програми»

№	Назва акту	Статті, пункти
8.	Закон України «Про засади державної регіональної політики»	Стаття 3. (Принципи державної регіональної політики) Пункт 1, підпункти 1), 2), 4).
9.	Закон України «Про інформацію»	Стаття 3 «Державна інформаційна політика» Стаття 5 «Право на інформацію» Стаття 13 «Інформація про стан довкілля» Стаття 21 «Інформація з обмеженим доступом»
10.	Закон України «Про доступ до публічної інформації»	Стаття 3 «Гарантії забезпечення права на доступ до публічної інформації»
11.	Регламент Кабінету Міністрів України	п.п. 5, 6 § 33, п. 1 § 35, п.п. 1, 2, 6 § 37
12.	Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розроблення та виконання державних цільових програм»	Пункти 14, 15, 17, 32, 33
13.	Постанова Кабінету Міністрів України «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики»	Пункт 12
14.	Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступі до правосуддя з питань пов'язаних з навколишнім середовищем (Орхус, 1985)	Стаття 3 «Загальні положення» Стаття 5 «Збір та розповсюдження екологічної інформації» Стаття 6 «Участь громадськості у прийнятті рішень щодо безпосередніх видів діяльності» Стаття 7 «Участь громадськості у вирішенні питань, що стосуються планів, програм і політики, пов'язаних з навколишнім середовищем»
15.	Протокол про стратегічну екологічну оцінку до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті (Еспо, 1991)	Стаття 8, пункт 5 (йдеться про вчасне оприлюднення матеріалів Програми, час та місце їх розгляду та обговорення)

№	Назва акту	Статті, пункти
16.	Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування у Європі (Берн, 1979)	Статті 3, 4
17.	Конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин (Бонн, 1979)	Стаття 2 «Основні принципи»
18.	Конвенції про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини (Париж, 1972)	Стаття 5
19.	Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат	Статті 4, 5, 6
20.	Конвенція з охорони та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер (Гельсінкі, 1992)	Стаття 2 «Загальні положення» Стаття 3 «Запобігання, обмеження та скорочення» Стаття 5 «Дослідження і розробки» Стаття 6 «Обмін інформацією» Стаття 9 «Двостороннє та багатостороннє співробітництво» Стаття 11 «Спільні моніторинг та оцінка» Стаття 14 «Системи оповіщення та сигналізації»
21.	Європейська ландшафтна конвенція	Стаття 5. Заходи загального характеру
22.	Договір про заснування Енергетичного Співтовариства	Глава III, Розділ II, Ст. 16, (і) директива Ради Європи 85/337/ЕЕС від 27 червня 1985 року стосовно оцінки впливу певних державних та приватних проектів на навколишнє середовище. з поправками, унесеними директивою Ради Європи 97/11/ЕС від 3 березня 1997 року та директивою Європейського парламенту й Ради Європи 2003/35/ЕС від 26 травня 2003 року,
23.	Угода про асоціацію з Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії та їх державами-членами	Розділ V, Глава 13, ст. 338 зазначено, що Сторони Угоди здійснюють співробітництво у сфері імплементації енергетичних стратегій, сприяння енергоефективності та енергозбереження, розвитку та підтримці відновлювальної енергетики, особливо надають увагу енергозберігаючим і екологічно безпечним технологіям

№	Назва акту	Статті, пункти
24.	Рамкова Водна Директива Європейського Союзу 2000/60/ЄС	Ст.5 (Аналіз характеристик районів річкових басейнів); Ст.8 (Запровадження програм моніторингу якості води); Ст. 13 і 14 (Підготовка планів управління басейнами річок, проведення консультації з громадськістю та публікація цих планів).